

GEWELDDADIGE RADICALISERING EN POLARISERING IN PERSPECTIEF

THEMATISCH DOSSIER

HET BELANG VAN INZICHTEN EN
KENNIS BIJ PREVENTIEWERK

VELE VRAGEN, NOOD AAN INZICHT

De Preventiedienst van Anderlecht zet zich sinds het begin van deze problematiek in om gewelddadige radicalisering te voorkomen. Een samenwerking met diverse actoren die geconfronteerd worden met deze nieuwe uitdagingen is hierbij een must (straathoekwerkers, leerkrachten, schooldirecteurs, sociaal werkers, opvoeders en animatoren van jeugdhuizen, ...). Vragen die vaak terugkomen zijn: hoe kunnen we als samenleving op een zinvolle manier reageren, hoe ga je het best met jongeren in dialoog rond deze gevoelige thema's, hoe kun je hen ondersteunen bij een positieve identiteitsontwikkeling, hoe moet je als betrokkene signalen duiden. Velen onder hen zijn bezorgd een potentieel verontrustende situatie verkeerd in te schatten, sommigen vermijden een gesprek over radicalisering uit vrees dat het stigmatiserend zou overkomen. Tenslotte willen vele van deze actoren een beter inzicht verkrijgen in het fenomeen van (gewelddadige) radicalisering, de mogelijke motieven, de maatschappelijke uitdagingen. Dit thematisch dossier wil een inzicht bieden in deze complexe materie, en een antwoord bieden op deze vragen.

CONTEXT

Het conflict in Syrië kwam in ons land pas echt onder de aandacht vanaf het voorjaar van 2013. Duizenden Europeanen, en niet in het minst ook Belgen, konden de lokroep van dit strijdtoneel niet weerstaan en verlieten onze samenleving om in Syrië of Irak de wapens op te nemen, veelal aan de zijde van terroristische groeperingen als IS. Het fenomeen van gewelddadige radicalisering houdt ons sindsdien in de ban. Enerzijds omwille van het gevaar dat sommige teruggekeerde jihadisten vormen voor onze veiligheid. Nog nooit was terreur immers zo dichtbij. De aanslagen in Brussel-Nationaal en het metrostation Maalbeek van 2016 waren de zwaarste terroristische aanslagen in de Belgische geschiedenis. Anderzijds omdat in het radicaliseringsdebat de uitgangspunten van onze samenleving in het geding zijn: het belang van de democratie en basisrechten, de plaats van religie in een seculiere samenleving, geweld en publieke veiligheid, vrijheid van meningsuiting, extremisme en gematigdheid,... Daarnaast dreigt de focus in de discussies op de extremistische uitwassen van de islam te liggen, terwijl we het islamofobe discours van extreemrechts uit het oog verliezen. Zo wordt de islam al te vaak tot zijn extremistische vorm gereduceerd. Dit alles leidt tot een groeiende polarisering van onze samenleving.

HET DOSSIER IN EEN NOTENDOP

De Preventiedienst van Anderlecht ontwikkelde dit eerste thematisch dossier in samenwerking met Didier Leroy, onderzoeker bij de Koninklijke Militaire School en de ULB, en specialist in de politieke islam en het jihadisme. Het dossier bestaat uit 8 thematische fiches en een verklarende woordenlijst. De fiche “tools en pedagogisch materiaal” geeft u een overzicht van bestaande initiatieven om rond radicalisering, diversiteit en kritisch burgerschap aan de slag te gaan met jongeren, alsook pistes om uw kennis als professional aan te scherpen. We vatten dit dossier op als een «work in progress». Naargelang de evolutie van het fenomeen kunnen er in de toekomst thematische fiches worden toegevoegd.

Omdat we in de huidige context geconfronteerd worden met de uitdagingen rond de Syriëstrijders en bij uitbreiding de groeiende sympathie van jongeren voor het salafistisch-jihadistisch gedachtegoed, ligt de focus van dit dossier hierop. Niettemin kaderen we het gewelddadige radicalisme ook in een breder perspectief met een overzicht van de verschillende vormen van extremisme. Noch radicalisering, noch extremisme zijn immers verbonden aan een bepaalde etnische, culturele of religieuze groep. Ook beogen we een terminologische verduidelijking te brengen om verwarring rond verschillende concepten tegen te gaan.

We hopen dat deze goed onderbouwde informatie u een ondersteuning biedt binnen uw concrete werkcontext en dat dit dossier tevens ook de nuance en vooral de sereniteit van het debat kunnen bevorderen.

Veel leesplezier.

GEWELDDADIGE RADICALISERING EN POLARISERING IN PERSPECTIEF, THEMA PER THEMA

FICHE 1: DEFINITIES & BEDENKINGEN ROND (GEWELDDADIGE) RADICALISERING

De essentie
Definities
Enkele bedenkingen

FICHE 2: DE VERSCHILLENDE EXTREMISMEN EN ENKELE ACTUELE UITDAGINGEN

De essentie
Definities
Verschillende soorten extremisme
Actuele uitdagingen

FICHE 3: DE OORZAKEN VAN (GEWELDDADIGE) RADICALISERING

De essentie
Geopolitieke context
Jongeren op zoek naar zingeving
Een geïnstrumentaliseerde godsdienst
Persoonlijke factoren

FICHE 4: HET (GEWELDDADIGE) RADICALISERINGSPROCES

De essentie
Moral discomfort en het wegvallen van de morele barrières
Identificatie en breuk
Ideologie als verantwoording
Fases

FICHE 5: HOE EEN (GEWELDDADIG) RADICALISERINGSPROCES HERKENNEN?

De essentie
Enkele gedragsvormen die vaak geassocieerd worden met het proces

- Gedrag dat geen reden tot ongerustheid geeft
- Verontrustend gedrag
- Zorgwekkend gedrag
- Alarmerend gedrag

Risico- en beschermende factoren

- Enkele beschermende factoren
- Enkele risicofactoren

FICHE 6: DE ISLAM DOOR DE EEUWEN HEEN

De opkomst en ontwikkeling van de islam

- De beginperiode
- Expansie en verval

Enkele referentiepunten

- De pijlers van de islam
- Het islamitisch recht
- De stromingen in de islam
- Tijd en ruimte

FICHE 7: DE ISLAM IN BELGIË

De essentie
De moslims in België
Erkenning en institutionalisering van de islam
Een heterogene gemeenschap
Een Belgische islam?

FICHE 8: ISLAMISME EN JIHADISME: OORSPRONG EN EVOLUTIE

De essentie
Definities
De vele gezichten van de politieke islam
Het hedendaagse jihadisme

Er bestaan geen universele definities voor de concepten die we hieronder beschrijven. We hebben ervoor gekozen de definities weer te geven die door verschillende officiële instellingen worden gebruikt. De referenties vindt u in het document “Referenties”.

Radicalisme

Radicalisme is het nastreven en/of ondersteunen van diepingrijpende veranderingen in de samenleving die een gevaar kunnen opleveren voor de democratische rechtsorde (doel), eventueel door het hanteren van ondemocratische methodes (middel), die afbreuk kunnen doen aan het functioneren van de democratische rechtsorde (effect).

Radicalisering

«Radicalisering» verwijst in tegenstelling tot «radicalisme» naar een proces.

Radicalisering is het proces waardoor een individu of een groep overgaat tot een gewelddadige actievorm - die rechtstreeks samenhangt met een politieke, maatschappelijke of religieuze extremistische ideologie - die ingaat tegen de gevestigde orde op politiek, maatschappelijk of cultureel vlak.

DE ESSENTIE:

- Het is belangrijk een onderscheid te maken tussen radicalisme (radicale ideeën hebben), wat niet per se een bedreiging vormt, en gewelddadig radicalisme. Willen breken met de gevestigde orde is op zich niet onwettig of verwerpelijk. Gewelddadig radicalisme daarentegen, impliceert een overtreding of een misdrijf die een gevaar voor de openbare of individuele veiligheid vormt.
- Radicale standpunten zijn niet noodzakelijk problematisch en kunnen zelfs tot positieve veranderingen binnen een democratische samenleving leiden. Radicale ideologieën die vervreemding en verwerping van het burgerschap tot gevolg hebben, vormen daarentegen een bedreiging voor ons samenlevingsmodel en de democratische rechtsorde.
- Gewelddadige radicalisering leidt soms tot terrorisme. Onder terrorisme verstaan we de bereidheid om terreur te zaaien uit politiek oogpunt door goederen en personen aan te vallen en de bestaande instellingen te destabiliseren.

Terrorisme

Terrorisme is het gebruik van geweld tegen personen of materiële belangen, voor ideologische of politieke motieven, om doelstellingen te bereiken via terreur, intimidatie of bedreigingen. Een terroristisch misdrijf is een misdrijf dat door zijn aard of context een land of een internationale organisatie ernstig kan schaden. Dit misdrijf is opzettelijk gepleegd met het doel de bevolking ernstige vrees aan te jagen of de overheid of een internationale organisatie op onrechtmatige wijze te dwingen tot het verrichten of het zich onthouden van een handeling, of de politieke, constitutionele, economische of sociale basisstructuren van een land of een internationale organisatie ernstig te ontwrichten of te vernietigen.

Desengagement

Inzake terrorismebestrijding refereert *desengagement* (Engelse term bij gebrek aan een bruikbare Nederlandse vertaling) naar een gedragswijziging, zoals het verlaten van een gewelddadige groep of het aanpassen van zijn/haar positie binnen de groep. *Desengagement* impliceert geen verandering van de waarden of idealen, maar wel het afstand nemen van geweld als middel om tot verandering te komen. Afstand doen van geweld gaat dus niet gepaard met of vereist geen “deradicalisering” van een individu.

Deradicalisering

Inzake terrorismebestrijding verwijst deradicalisering naar een verandering in het cognitieve model van een individu, met andere woorden een fundamentele verandering van het gedachtegoed (een verandering van de waarden of idealen van een individu).

Enkele bedenkingen

«Radicalisme», «gewelddadige radicalisering» en «terrorisme» zijn termen die we vaak horen in het debat rond de Belgische jihadisten* die in Syrië of in Irak zijn gaan vechten. Deze termen kunnen tot verwarring en kortzichtigheid leiden.

Eerst en vooral is de radicale positionering van een individu of groep die blijft vasthouden aan zijn eigen zekerheden, niet noodzakelijk in strijd met de democratische waarden en normen. Een radicaal individu verwerpt de gevestigde orde maar niet per se op een gewelddadige manier. Een radicaal standpunt houdt op zich dus geen bedreiging in voor de democratische orde van onze samenleving.

Niettemin is het belangrijk aan te stippen dat radicalisme (de niet gewelddadige vorm) wel een risico kan inhouden voor de sociale cohesie (zie fiche 2 “Actuele uitdagingen”).

Men spreekt van gewelddadige radicalisering wanneer iemand afziet van vreedzame oplossingen. Bij gewelddadige radicalisering is een individu of een groep geleidelijk aan bereid geweld te gebruiken – of gewelddadig, extremistisch en haatdragend gedrag te vertonen – of geweld aan te moedigen of te faciliteren om een zaak, een ideologie of een gewelddadig project te promoten.

Voorbeeld: binnen het salafisme* moet een duidelijk onderscheid gemaakt worden tussen de quiëtistische,

gepolitiseerde en jihadistische vorm. Deze drie «varianten» van deze ultraconservatieve islam promoten islamscholing als middel om de samenleving te veranderen. Het jihadistische salafisme onderscheidt zich echter van de andere varianten door het toestaan van de jihad* - in de betekenis «gewapende strijd» - om zijn doelen te bereiken. Het quiëtistisch salafisme is dus een radicale geweldloze beweging terwijl het jihadistisch salafisme radicaal en gewelddadig is.

Radicalisme kan ook betekenen dat men zich kritisch opstelt. Men kan radicaal opkomen voor meer solidariteit, herverdeling van de rijkdom, verdediging van onderdrukte groepen, enz. In die zin kan radicalisme positieve veranderingen binnen een democratische gemeenschap of samenleving teweegbrengen. Zo hebben bijvoorbeeld de radicale maar geweldloze acties van emblematische figuren zoals Martin Luther King, Gandhi of Nelson Mandela - die in hun tijd als radicalen werden gezien - in grote mate bijgedragen tot de ontwikkeling van hun respectievelijke democratische maatschappijen. Wat in een welbepaalde context als radicaal wordt beschouwd, is dit dus niet noodzakelijk op een ander tijdstip, een andere locatie of voor een andere groep mensen.

* U vindt de woorden met een sterretje terug in de aparte fiche «verklarende woordenlijst».

Verschillende soorten extremisme

Hoewel de focus in het huidig maatschappelijk debat op het islamitisch extremisme ligt, is het van cruciaal belang aandacht te hebben voor extremisme in al zijn facetten. We gaan hier kort in op de meest voorkomende vormen van extremisme: rechts-extremisme, links-extremisme, politiek-religieus extremisme, separatisme, eco-terrorisme en single-issue-extremisme. Voorbeelden van **rechts-extremisme** vinden we bij de beweging “Nation”, een extreemrechtse Belgische beweging die sinds 2003 aan de verkiezingen deelneemt; Vlaams Belang; Anders Behring Breivik in Noorwegen; «Gouden Dageraad» in Griekenland en het neonazisme in het algemeen. De Italiaanse communistische terroristische organisatie “Rode Brigades” behoort tot de **extreemlinkse** organisaties. Zoals ook de anarchistisch-communistische groep «Action directe» in Frankrijk. In de jaren tachtig was de extreemlinkse «CCC» of Strijdende Communistische Cellen actief in België. De laatste jaren zijn er regelmatig **anarchistische** betogingen tegen de maxi-gevangenis in Haren. Naast de Islamitische Staat is “Civitas” (een Franse organisatie die aanzien wordt als een

fundamentalistische, nationalistisch-katholieke, extreemrechtse organisatie) een voorbeeld van een **politiek-religieuze extremistisch** groep. Bekende **gewapende separatistische** bewegingen zijn onder andere het Baskische ETA in Spanje, het IRA in Noord-Ierland, enz.). Onder *single-issue*-extremisme verstaan we groepen die actie voeren voor een specifieke ethische zaak (bv : «*pro-life*»-groepen tegen abortus in de VS, enz.). Ten laatste kunnen we ook het **eco-terrorisme** vernoemen, waartoe het Dierenbevrijdingsfront behoort of anti-nucleaire groepen (zoals de Belgische campagne “Bombspotting”).

Het Israëlisch-Palestijns conflict wordt regelmatig aangehaald om te illustreren dat extremistische bewegingen met zeer uiteenlopende ideologische referentiekaders transversale kenmerken vertonen. Een vergelijkende analyse tussen «joodse fundamentalisten» en « Hamas-extremisten » heeft de econoom Ronald Wintrobe (Western University of Canada) er inderdaad toe gebracht de volgende gemeenschappelijke kenmerken te onderscheiden:

- Elk kamp sluit het compromis met de andere uit.
- Elk kamp is rotsvast overtuigd van zijn standpunt.
- Elk kamp roept op tot of gebruikt geweld in naam van zijn zaak.
- Elk kamp is nationalistisch.
- Elk kamp is onverdraagzaam ten opzichte van meningsverschillen binnen zijn groep.
- Elk kamp demoniseert de andere.

DE ESSENTIE:

- De termen «extremisme», «fundamentalisme» en «fanatisme» worden regelmatig verkeerdelijk door elkaar gebruikt. De begripsmatige verschillen dienen dus uitgelegd te worden.
- De recente aanslagen hebben sommigen ertoe gebracht te denken dat de islam dit gewelddadige radicalisme genereert. Extremisme is echter een heel ruim fenomeen dat noch aan een godsdienst, noch aan een specifieke ideologie verbonden is.

Extremisme

Racistische, xenofobe, anarchistische, nationalistische, autoritaire of totalitaire opvattingen of bedoelingen, van politieke, ideologische, confessionele of filosofische aard, die theoretisch of in de praktijk strijdig zijn met de beginselen van de democratie of de mensenrechten, met de goede werking van de democratische instellingen of andere grondslagen van de rechtsstaat.

De term «extremistisch» wordt als bijzonder pejoratief ervaren. Meestal gaat het om een etiket dat door tegenstanders gegeven wordt om een groep in diskrediet te brengen. De term «radicaal» (zie fiche 1) heeft een veel minder negatieve connotatie en kan in sommige gevallen door de groep zelf gekozen worden om zich te onderscheiden.

Fundamentalisme

Deze term refereert naar een religieuze stroming die een strikte en letterlijke interpretatie van heilige teksten voorstaat. Vaak vinden we deze term terug binnen het christelijk protestantisme en in de islam. In de ruime betekenis van het woord betekent fundamentalisme het streng vasthouden aan de basisprincipes van een doctrine, of deze nu religieus, seculier of zelfs atheïstisch is.

Fanatisme

Gemoedsgesteldheid van een persoon die grenzeloos acties onderneemt om zijn zaak of zijn doctrine te doen zegevieren.

Actuele uitdagingen

De laatste jaren wordt radicalisering steeds meer in verband gebracht met polarisering*. Het fenomeen van polarisering is om vele redenen zorgwekkend, meer bepaald omdat polarisering radicalisering kan aanwakkeren. Radicalisering kan op zijn beurt dan weer leiden tot meer polarisering.

IS* en het fenomeen van de Syriëstrijders jagen gevoelens van angst, afschuw en verontwaardiging door onze samenleving. Naast extremistische islamistische organisaties vormen ook de opkomst van extreemrechtse organisaties een historische uitdaging voor de uitgangspunten van onze samenleving (het belang van de democratie, de plaats van religie in een seculiere samenleving, geweld en publieke veiligheid, vrijheid van meningsuiting, extremisme en gematigdheid,...) De aanslagen hebben deze negatieve spiraal van polarisering van de samenleving versterkt. Extreemrechts en IS zijn erop uit de bevolking te verdelen en groepen tegen elkaar op te zetten door het wantrouwen en de angst te voeden, het vijandsbeeld te exploiteren en hokjesdenken te stimuleren. Binnen het gedachtegoed van deze organisaties primeert de collectieve identiteit ten koste van differentiatie, pluralisme of een kritische geest. Dit identiteitsdenken vormt een ernstig obstakel voor verbreding, ontmoeting, uitwisseling, nuancering en compromissen die we momenteel broodnodig hebben om meer samenhang en inclusie te genereren.

Binnen de huidige context is er een mondiale focus op wat de media soms «moslimextremisme» noemen. Extremisme leidt vaak al tot verhitte discussies omwille van zijn subjectieve karakter, om maar niet te spreken over de uitdrukking “moslimextremisme”. Deze term brengt extremisme - en dus geweld - in verband met de islam*. Deze term klinkt nogal stigmatiserend, zeker voor groepen voor wie de islam een essentieel onderdeel vormt van hun identiteit. Dit begrip kan ook aanleiding geven tot een hele reeks islamofobe vooroordelen en amalgamen die uitermate kwetsend zijn voor de overgrote meerderheid van de moslims. Daarnaast wakkert de term ook het communautarisme aan, in de zin dat een persoon of een groep zich omwille van dit nefaste klimaat terugplooit op zichzelf. Dit groeiende isolement vormt dan weer een mogelijke risicofactor voor een radicaliseringsproces (zie fiche 3). Het creëren van polarisatie met het oog op de ontwrichting van onze samenleving is immers één van de expliciete doelstellingen van de globale jihad-strategie.

De hoeveelheid aandacht die “de radicale islam” zowel in de media, als in het politieke en publieke debat krijgt, wekt de indruk dat de oorzaak van alle actuele veiligheidsproblemen gezocht moet worden in het salafisme*. Zoals we in fiche 1 hebben kunnen zien, is voorzichtigheid geboden: het salafisme is immers niet per definitie gewelddadig. Trouwens, de grote meerderheid van de moslims delen de salafistische lezing van de religie niet.

Geopolitieke context

We kunnen het islamitische radicalisme niet los van de internationale en geopolitieke context – en meer bepaald de conflicten en de onrust in het Nabije-Oosten – benaderen. Voor velen wekken de verschillende westerse interventies in moslimlanden (onder meer de laatste Amerikaanse interventie in Irak in 2003) en het Israëlijsch-Palestijns conflict gevoelens van onderdrukking en verontwaardiging op. Vele moslims in het bijzonder voelen zich geraakt in hun islamitische identiteit. Jihadistengroepen hameren op de religieuze plicht om “de moslims” te verdedigen tegen de binnenlandse en buitenlandse agressie en om de islamitische

gebieden van verdrukkers te zuiveren. De oorlog in Syrië en Irak, de verdrukking, het bloedbad aangericht onder Syrische en Iraakse burgers, de invloedstrijd tussen Saudi-Arabië, Iran en hun bondgenoten, en de bedenkelijke internationale politiek hebben een aanzuigeffect gecreëerd op buitenlandse soennitische* en sjiiitische* jihadististen. Voor een beter begrip van de oorlog in Syrië en de geostrategische belangen, raden we de analyse in punt 4 van de brochure “L’engagement de jeunes Belges dans des groupes djihadistes combattants” van de CNAPD aan (zie fiche “referenties”).

DE ESSENTIE:

- Verschillende risicofactoren spelen een rol in het (gewelddadige) radicaliseringsproces. Naast de geopolitieke, socio-economische, psychologische en identiteitsfactoren zijn ook *trigger events* van belang. Al deze elementen interageren op subtiele wijze, wat elk parcours heel individueel maakt.
- Individuen die kampen met een onrechtvaardigheidsgevoel of een *moral discomfort* (moreel onbehagen) over bepaalde aspecten in hun leven of over de organisatie van de samenleving, zijn ontvankelijker voor het aantrekkelijke discours van extremistische bewegingen. Deze bewegingen beantwoorden aan 3 fundamentele behoeftes van het individu: (1) zingeving en betekenis, (2) opkomen tegen onrechtvaardigheid en (3) behoren tot een groep.
- Wanneer het *moral discomfort* te groot wordt, kan een individu of een gemeenschap zich genoodzaakt voelen haar leven over een andere boeg te gooien. Deze drang naar verandering kan zo sterk zijn dat iemand overtuigd geraakt dat geweld een geoorloofd, efficiënt en rechtmatig middel is om dit doel te bereiken. We spreken hier dan over een verzwakking van de morele barrières die het gebruik van geweld tegenhouden.

Jongeren op zoek naar zingeving

Over het algemeen kunnen we stellen dat hoe de staat zich positioneert (inzake buitenlandse politiek, politieke beslissingen, sociaal beleid, enz.) in combinatie met het socio-politieke “klimaat” dat (on)rechtstreeks het individu beïnvloedt (liberalisering, recessie, ongelijkheden, werkloosheid, machtsverhoudingen, enz.), sommigen het gevoel kan geven minder rechten te hebben, machteloos te zijn en een lagere maatschappelijke positie te hebben. Dit kan leiden tot grote frustratie over de eigen situatie of over de manier waarop de maatschappij georganiseerd is. Dit *moral discomfort* of onevenwicht kan nog groter worden wanneer men zelf (of zijn/haar groep) met discriminatie en onrechtvaardigheid geconfronteerd wordt. Dit onbehagen kan gedefinieerd worden als een spanning tussen de feitelijke (persoonlijke) situatie enerzijds en fundamentele behoeftes anderzijds zoals erkenning van zichzelf en/of de eigen groep, sociale en professionele integratie, enz. Het is deze gepercipieerde noodzaak aan verandering die morele barrières verzwakt en het individu in de richting van het gebruik van geweld duwt voor het bereiken van diens doel. (zie fiche 4).

In fiche 7 zien we dat de overgrote meerderheid van de moslims in België van Marokkaanse origine is. Overeenkomstig met deze schatting is het logisch dat ook de grote meerderheid van de Belgische “foreign terrorist fighters” (FTF) Marokkaanse roots heeft. Deze jongeren van Marokkaanse origine die deel uitmaken van twee culturele systemen, blijken bijzonder kwetsbaar te zijn op het gebied van hun identiteitsontwikkeling. De confrontatie van twee culturele systemen met waarden die vaak moeilijk verenigbaar zijn, kan ervoor zorgen dat deze jongeren niet goed weten tot welke groep ze uiteindelijk behoren. Vele Belgische Marokkanen voelen zich immers tweederangsburgers in hun geboorteland (België), maar worden ook in hun land van oorsprong (Marokko) als “vreemdeling” bekeken. In combinatie met een gebrek

aan erkenning en waardering, kan dit aanleiding geven tot een identiteitscrisis. We zien dat de identiteitscrisis bij de Belgische Marokkanen sterker is dan bij de Belgische Turken, die ietwat sterker verbonden zijn met de familiale traditie en de gemeenschap. Wanneer men zich minder betrokken voelt bij de maatschappij en men ook minder sterke banden heeft met de familie of de gemeenschap, kunnen bepaalde individuen op zoek gaan naar andere vormen van erkenning. De religieuze identiteit en het behoren tot de “*oemma*” (de moslimgemeenschap los van het behoren tot een natie) kan zo ingeroepen worden ter compensatie van een “gekwetste identiteit”.

Een geïnstrumentaliseerde godsdienst

In het huidige debat over radicalisering en de strijd tegen de “Islamitische Staat”* weerklinken twee verkeerde opvattingen rond de rol van de religie: de ene wil de islam vergoelijken, de ander wil hem demoniseren. De eerste stelling luidt dat IS niets te maken heeft met de islam. Dit is fout, IS (of andere organisaties zoals Jabhat al Nusra* of Al-Qaeda*) beroepen zich wel degelijk op een stroming binnen de islam, namelijk een gewelddadige variant van het salafisme*. Deze jihadistische salafistische beweging vormt echter wel een heel grote minderheid onder de soennitische moslims. De islam* kan dus, zoals elke andere ideologie of godsdienst, het beste als het ergste genereren in functie van wat mensen ervan maken. De tweede opvatting is een pleidooi om de religieuze dimensie van radicalisering als haar belangrijkste eigenschap te zien. De islam zou volgens deze opvatting dus een soort “gewelddadig gen” hebben. Europol heeft

echter openbaar bevestigd dat de religieuze factor duidelijk een steeds kleinere rol speelt in de recente radicaliseringen (rapport van januari 2016).

Het succes van IS in het ronselen van nieuwe rekruten en sympathisanten wijst dan ook niet op een zogezegde ‘radicalisering van de moslimgemeenschappen’, maar illustreert het vermogen van de terreurbeweging om bepaalde individuen te mobiliseren door een eenvoudig antwoord te bieden op de persoonlijke behoeftes van de kandidaat-jihadisten: (1) een antwoord op existentiële vragen, (2) een politiek project als reactie tegen onrecht (gepercipieerd of werkelijk) en (3) een behoefte aan sociale binding/sociale aansluiting. De ideologie vormt een zogezegd coherent en evenwichtig religieus kader dat het plegen van geweld rechtvaardigt.

Persoonlijke factoren

De psychologische factor is uiterst belangrijk. De manier waarop een individu de wereld rondom zich en de rol die hij/zij daarin speelt ervaart, zal voor een groot deel bepalen hoe gevoelig hij/zij is voor de eerder vernoemde risicofactoren (blootstelling aan politieke onrechtvaardigheid, socio-economische discriminatie of religieuze propaganda). Daarnaast zien we dat meerdere FTF’ers een crimineel verleden hebben, anderen hebben dan weer psychische of psychiatrische problemen. Ten slotte kunnen bepaalde gebeurtenissen in een mensenleven waarop een individu geen vat heeft een *trigger* zijn voor het teweegbrengen of versnellen van een radicaliseringsproces: het overlijden van een naaste, een slechte ervaring bij een politiecontrole, een ontmoeting met een geradicaliseerde persoon, de radicalisering van een invloedrijke vriend, enz. Bij vrouwen onderscheiden we meerdere motivaties die we bij mannen niet terugvinden (zie fiche “referenties”, artikel *Vrouwelijke ISIS gangers : Waarom gaan ze ?*). Zo is het trouwen met een heilige strijder een motivatie die sterker aanwezig is bij vrouwen dan bij mannen.

DE ESSENTIE:

- De noties *moral discomfort*, het wegvallen van morele barrières, de dubbele dynamiek van identificatie en breuk, alsmede de ideologie als rechtvaardiging, zijn essentieel om een proces van gewelddadige radicalisering te begrijpen.
- Preventieve acties kunnen goede resultaten opleveren in de eerste twee fases van een radicaliseringsproces, maar de mogelijkheid om een vertrouwensband te scheppen wordt moeilijker vanaf het ogenblik waarop een individu sociale banden begint te verbreken.

Moral discomfort en het wegvallen van de morele barrières

De reeks oorzaken zoals beschreven in fiche 3, kan een groep ertoe aanzetten het vertrouwen in de democratie te verliezen. Soms leidt het ertoe dat een individu zijn of haar plaats binnen de maatschappij – of zelfs het onderschrijven van gemeenschappelijke waarden van de samenleving – in vraag begint te stellen. Niettemin zal slechts een minderheid een gewelddadige radicale houding aannemen. Waarom? We kunnen een antwoord vinden in de concepten *moral discomfort* en de verzwakking van morele barrières. Hoewel iedereen wel eens misnoegd is over iets, ontstaat er bij sommige individuen een spanning tussen de feitelijke (persoonlijke) situatie en de gewenste situatie die zo sterk en ondraaglijk is dat verandering voor hen en de groep waartoe ze behoren een noodzaak wordt. Het is deze gepercipieerde noodzaak aan verandering die morele barrières verzwakt en het individu in de richting van het gebruik van geweld duwt voor het bereiken van diens doel. Morele barrières die het gebruik van geweld tegenhouden, worden aangeleerd via een individueel leerproces binnen het sociaal netwerk van een individu (ouders, familie, school, werk, enz.). Als dit leerproces niet plaatsvindt, of als net gewelddadige normen en waarden worden aangeleerd, zal de persoonlijke moraliteit het gebruik van geweld ook niet tegenhouden.

Identificatie en breuk

In de loop van dit proces gaan individuen en groepen zich langzaam verankeren in een extremistische ideologie. Deze ideologie wordt hun enige referentiekader dat hun beeld van de samenleving en hun rol hierin kleurt. Geleidelijk aan gaan ze hierdoor vervreemden van al wie anders denkt en iedereen die voor nuancering of een kritische noot zouden kunnen zorgen (familie, vrienden, collega's, enz.). Tezelfdertijd identificeren ze zich steeds meer met personen die gelijkaardige of zelfs nog radicalere ideeën hebben. Zo vormt zich een nieuwe (reële of denkbeeldige) groep waartoe ze gaan behoren. Hun wereldbeeld wordt ontegensprekelijk geïdeologiseerd en binair: een sterk wij-zij-denken overheerst waarbij alles en iedereen wordt opgedeeld tussen “goed” en “kwaad”, een “zuivere groep” en een “onzuivere groep”. Elke alternatieve kijk op de wereld wordt aan de kant geschoven. Dit mondt over het algemeen uit in het verheerlijken van zichzelf en de groep en het demoniseren en ontmenselijken van de ander. De sociale media spelen een centrale rol in deze dynamiek van identificatie en breuk, maar een feitelijke ontmoeting met een radicale vriend of een rekruteerder is doorslaggevend.

Ideologie als verantwoording

Wanneer iemand die als moslim geboren is, verwikkeld is in een radicaliseringsproces, distantieert hij/zij zich vaak van de “traditionele” islam* (doordrenkt met familiegebruiken en de cultuur van het land van oorsprong). Hij/zij interesseert zich dan meer en meer in een “cultuurvrije” islam, meer bepaald een islam ontstaan van al wat na de drie eerste generaties na het ontstaan van de islam toegevoegd is. Enkel deze islam wordt als “zuiver” beschouwd. De meeste Belgische Syriëstrijders van Marokkaanse origine kregen - via hun opvoeding of onderwijs in officiële moskeën – een islam mee die behoort tot de malikitische rechtsschool (dominant in de Maghreb). Via het internet, officiële

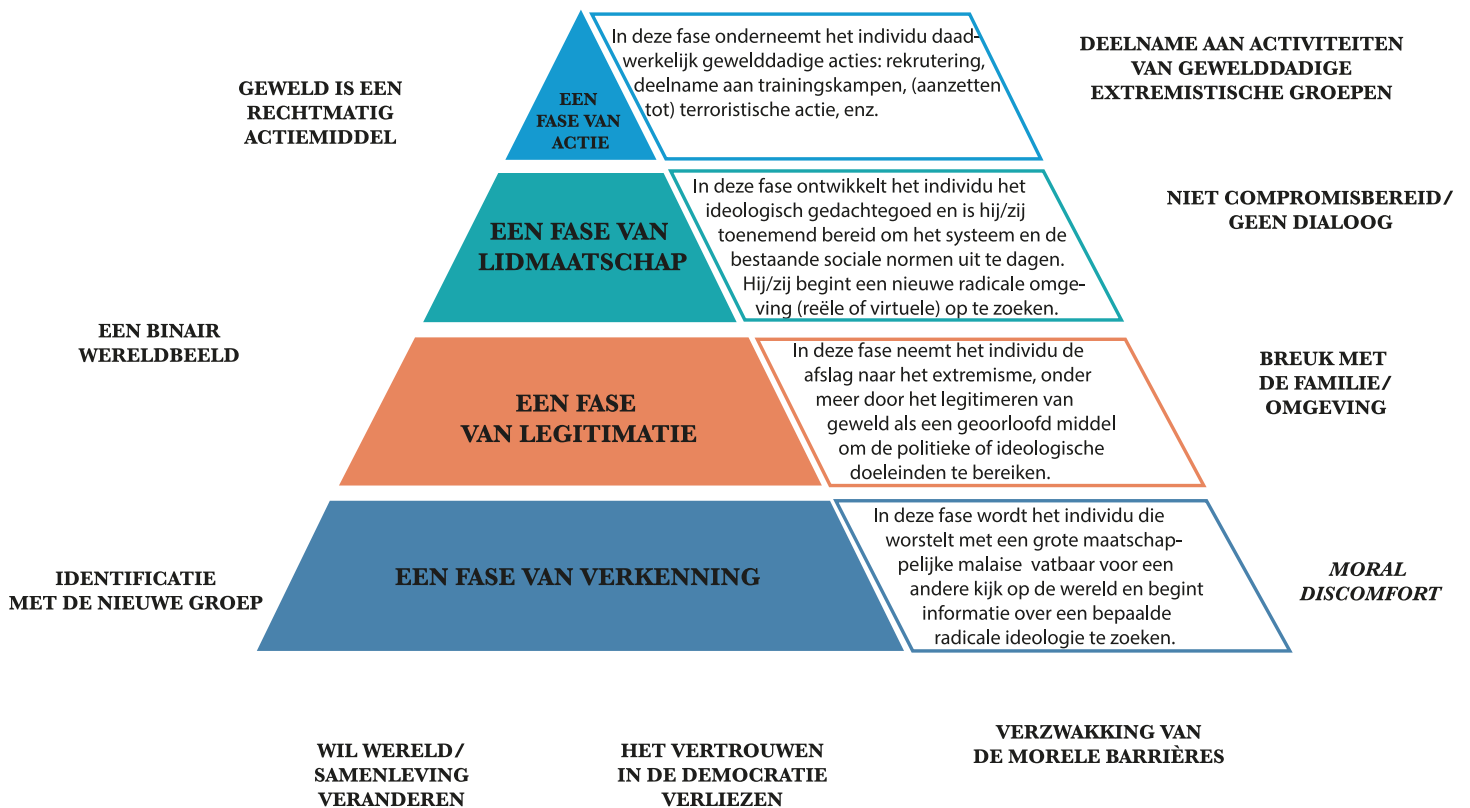
moskeën of het gevangenis milieu verwierven ze dan een islam dat wahabitisch* getint is (dominant op het Arabisch Schiereiland).

Hoewel de religieuze ideologie vaak aangevoerd wordt om het radicaliseringsfenomeen te verklaren, speelt deze slechts zelden een centrale rol in het radicaliseringsproces (zie fiche 3). De ideologie is eerder het “bindmiddel” dat de groep bijeenhoudt. Binnen deze groep groeit de allesoverheersende overtuiging dat geweld geoorloofd is en het overgaan tot gewelddadige acties een noodzaak is.

Fases

Het radicaliseringsproces is niet lineair of vooraf bepaald en verloopt niet voor iedereen op dezelfde wijze. Elk individueel traject is getekend door een veelheid aan factoren die permanent in interactie staan (zie fiche 3). Algemeen kunnen we dit proces beschrijven aan de hand van 4 stapsgewijze fases :

Dit complex sociaal proces kan razendsnel gaan of juist langzaam, stilvallen en weer aanvatten. Niet elke persoon die radicaliseert zal dus sowieso de laatste fase van dit proces (fase van actie) bereiken.

Preventie kan in de eerste en de tweede fase nog min of meer doeltreffend zijn. Aangezien individuen vanaf de derde fase steeds meer de band verbreken met hun familie of vrienden wordt preventiewerk uiterst moeilijk. In de laatste twee fases zien we dat de geradicaliseerde groepen steeds kleiner en minder zichtbaar worden in de openbare ruimte. Vanaf de vierde fase zijn weloverwogen repressieve maatregelen conform de rechtsstaat gerechtvaardigd om de openbare veiligheid te handhaven.

DE ESSENTIE:

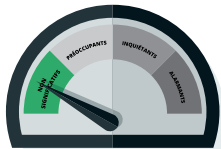
- Het is belangrijk probleemgedrag te onderscheiden van gedrag dat geen reden tot ongerustheid geeft, alsook te evalueren wanneer het raadzaam is de hulp in te roepen van professionals die individuele of familiale begeleiding kunnen aanbieden.
- Er bestaat geen profiel van geradicaliseerde individuen noch bestaat er één type radicaliseringsproces. Elk geval van radicalisering is ingebed in een bepaalde context: de opvoeding, socialisatie, ontwikkeling, leefomgeving, ... van een individu. Beschermende factoren of risicofactoren laten niettemin toe bepaalde signalen die respectievelijk geruststellend of zorgwekkend zijn in kaart te brengen.

Enkele gedragsvormen die vaak geassocieerd worden met het proces

We gebruiken hier de “gedragsbarometer” ontwikkeld door het Centrum voor de Preventie van Radicalisering die kan leiden tot Geweld (CPRMV) van Montreal. Deze barometer is een pedagogisch instrument dat niet gezien kan worden als middel om feilloos een radicaliseringsproces te detecteren. Wel is het een handig hulpmiddel om een inzicht te krijgen in signalen die eventueel kunnen wijzen op een radicaliseringsproces.

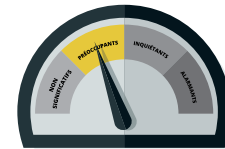
Wie deze barometer wil gebruiken houdt best in het achterhoofd dat één indicatie volstrekt niet volstaat om uit te gaan van een radicaliseringsproces. Meestal merkt men meerdere signalen op, uit de vier categorieën hieronder beschreven. Verder is het belangrijk ermee rekening te houden dat bepaalde gedragingen die in de barometer beschreven worden gelinkt kunnen worden aan een andere problematiek die niets te maken heeft met radicalisering (persoonlijkheidsstoornis, geestesgesteldheid van een persoon, enz). Daarom is het van groot belang een globale analyse te maken van de waargenomen gedragingen die eventueel kunnen wijzen op radicalisering. Zo kan bepaald worden of het effectief over radicalisering gaat.

We raden u sterk aan de preventiedienst van de gemeente Anderlecht te contacteren voor een professionele begeleiding: www.anderlecht.be

GEDRAG DAT GEEN REDEN TOT ONGERUSTHEID GEEFT

- Met overtuiging argumenten aanbrengen om zijn/haar mening te verdedigen
- Uiterlijke veranderingen om zijn/haar identiteit uit te drukken (traditionele kledij, baard, geschoren schedel, enz.)
- Actief zijn op sociale media
- Zich vreedzaam inzetten voor een bepaalde zaak
- Een religieuze praktijk of een politiek engagement opnemen of zich erin verdiepen
- Het ontwikkelen van nieuwe ideologische, politieke of religieuze overtuigingen (bekering)

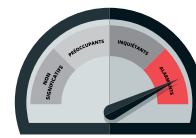
VERONTRUSTEND GEDRAG

- Een polariserende taal hanteren waarin enkel absolute waarheden geldig zijn
- Zich isoleren van zijn/haar omgeving
- Plotse veranderingen in zijn/haar gewoonten
- Meermaals uitdrukken zich benadeeld, verworpen of vervolgd te voelen
- Anderen proberen te bekeren tot een bepaalde religie of ideologie (proselitisme)
- De eigen nieuwe normen en waarden boven die van het gezin en de samenleving plaatsen en elke andere leidraad verwerpen
- Moeite hebben om zijn/haar eigen ideeën in vraag te stellen of echt naar de standpunten van anderen te luisteren

ZORGWEKKEND GEDRAG

- Schoolverzuim, plots gebrek aan interesse voor het werk, herhaaldelijke tegenkantingen, meer en meer afwezig zijn thuis, op het werk
- Verbreken van de relaties met vrienden, zelfs familie en loyaal zijn aan een nieuwe vriendengroep
- Rechtvaardigen van geweld om een zaak of een ideologie te verdedigen
- Sterke samenzwerende taal hanteren ten opzichte van de instellingen, de staat of bepaalde internationale gebeurtenissen
- Scherp uithalen naar bepaalde individuen of groepen omwille van hun afkomst, huidskleur, godsdienst, geslacht, seksuele oriëntatie, enz. en elke poging tot dialoog afweren

ALARMEREND GEDRAG

- Reële of virtuele omgang met gewelddadige individuen en actief zijn in extremistische netwerken
- Mensen rekruteren voor een gewelddadige extremistische zaak of hen aanmoedigen zich erachter te scharen
- Plotse interesse voor wapens
- Gewelddadige of haatdragende acties plannen of uitvoeren uit overtuiging voor een bepaalde ideologie of een gewelddadige extremistische zaak
- Het plannen van een reis naar een conflictgebied of een regio bekend als actieterrein van een gewelddadige extremistische groep

Risico- en beschermende factoren

Beschermende factoren of risicofactoren kunnen het wereldbeeld van een individu sterk beïnvloeden. Deze kunnen mede bepalen of iemand al dan niet het radicale gedachtegoed aanhangt en geweld gerechtvaardigd vindt.

Elke preventieve actie beoogt *in fine* de risicofactoren te verminderen en de beschermingsfactoren te versterken. De bedoeling hiervan is het individu te helpen opnieuw aansluiting te vinden, met de maatschappij, een positief toekomstbeeld te ontwikkelen en de kloof tussen hem/haar en de maatschappij waarin hij/zij leeft te dichten.

Enkele beschermende factoren

- Een gematigd sociaal netwerk
- Een positieve relatie met een rolmodel
- Kritische geest
- Stabiele relaties
- Perspectieven op vlak van onderwijs of werk
- Een sterk gevoel van sociale integratie
- Zijn/haar emoties kunnen beheersen
- Kunnen leven met “grijze zones” (genuanceerde opinies)
- Zich inzetten voor een zaak/project of zich engageren in het verenigingsleven
- Zich empathisch en open opstellen

Enkele risicofactoren

- Een radicaal sociaal netwerk
- Moeilijke levensgebeurtenissen (overlijden, verlies van werk, vernederende politiecontrole, enz.)
- Een gevoel van onbehagen rond de eigen identiteit
- Een binair wereldbeeld (goed/kwaad, wit/zwart, goede/slechte moslim, enz.)
- Impulsiviteit en gebrek aan kritische zin
- Kwetsbaarheid en psychologische stoornissen
- Een gebrek aan sociale en/of affectieve verbondenheid (onstabiele gezinssituatie, verwijdering van de vriendenkring)

DE OPKOMST EN ONTWIKKELING VAN DE ISLAM

De beginperiode

De islam* is een monotheïstische godsdienst (*al-tawhid*) en één van de drie zogenoemde abrahamitische religies. De Koran*, het heilige boek voor moslims, volgt chronologisch op het Oude Testament van het jodendom en het Nieuwe Testament van het christendom. De moslims beschouwen Mohammed dus als de “zegel der profeten”, de laatste profeet en boodschapper die een definitief einde heeft gesteld aan de goddelijke openbaring.

Tijdens de 7e eeuw ontstond de islam op het Arabische Schiereiland, in een gebied dat nu deel uitmaakt van het koninkrijk Saudi-Arabië. Een belangrijk moment in het leven van de profeet (*al-rasul*) is zijn emigratie (*al-hijra**), in het gezelschap van de eerste moslims (*al-muhajirun*), van Mekka naar Medina in 622. Deze gebeurtenis markeert het begin van de islamitische jaartelling. Vanaf de Medinaanse periode vervult Mohammed niet alleen de rol van religieus leider, maar ook van politiek en militair leider.

Expansie en verval

Bij zijn dood in 632 ontstaat een eerste breuk rond de opvolgingskwestie. Enerzijds vormt zich de groep “soennieten*” of verdedigers van de traditie (*al-sunna*) die steun geven aan Abu Bakr, de trouwste gezelschap van Mohammed die het nauwst betrokken is bij zijn goddelijke boodschap. Anderzijds vormt zich het kamp van de “sjiïeten*” (*shi‘at Ali*) of de partij van Ali, die overtuigd zijn dat Ali (Mohammeds neef, getrouwd met zijn dochter Fatima) de rechtmatige opvolger van de Profeet is.

Een eeuw na zijn dood strekt het rijk zich uit van de Atlantische Oceaan in het westen tot Centraal-Azië in het oosten. Onder de Abassieden bereikte de islam een enorme bloeiperiode, op vlak van wetenschap, cultuur en bouwkunst. Dit rijk blijft echter niet lang verenigd wegens politieke onenigheden tussen rivaliserende dynastieën. Sommige gebieden verklaarden zich onafhankelijk van het centrale kalifaat*.

Na een glorieuze periode van veroveringen die onder meer de verspreiding van kennis binnen diverse wetenschapsdomeinen heeft teweeggebracht, komen talrijke gebieden, in de 18e en 19e eeuw, onder de groeiende invloed van de Europese grootmachten. De ontmanteling van het Ottomaanse Rijk in 1924 betekende het einde van het “kalifaat”.

ENKELE REFERENTIEPUNTEN

De pijlers van de islam

De “vijf zuilen/pijlers van de islam” is de verzamelterm die gebruikt wordt voor de vijf meest fundamentele religieuze verplichtingen van elke moslim:

- (1) De geloofsbelijdenis (*al-shahada*)
- (2) De 5 dagelijkse rituele gebeden (*al-salat*)
- (3) Het geven van aalmoezen (*al-zakat*)
- (4) Het vasten tijdens de maand ramadan (*al-sawm*)
- (5) De pelgrimstocht naar Mekka (*al-hajj*)

Het islamitisch recht

Het islamitisch recht wordt vaak geassocieerd met het concept van *sharia** of “weg” (die het menselijk handelen in wereldse en religieuze zaken bepaalt), een geheel van normen en doctrinaire, sociale, culturele en relationele regels. De islamitische wetten worden op basis van vier bronnen afgeleid (in volgorde van hiërarchie): (1) de Koran, (2) de traditie (*al-sunna*) – waarin veel van Mohammeds daden en woorden zouden zijn bewaard, (3) de consensus (*al-ijma‘*) en (4) de analogie (*al-qiyas*).

Binnen de rechtswetenschap (*al-fiqh*) in de soennitische* islam zijn er 4 rechtsscholen die op verschillende manieren de islamitische wetten interpreteren. De vier voornaamste scholen zijn:

- het malikisme (dominant in de Maghreb)
- het hanafisme (dominant in Turkije en niet-arabisch Azië)
- het chafeïsme (dominant in de Levant en de Hoorn van Afrika)
- het hanbalisme (dominant op het Arabisch Schiereiland)

Het wahabisme, een bijzonder strenge en orthodoxe stekking, behoort tot de hanbalitische rechtsschool.

De stromingen in de islam

Hoewel de wieg van de islam zich in de Arabische wereld bevindt, leeft meer dan de helft van de moslims in Zuidoost-Azië (Indonesië, Pakistan, India, enz.). Het aantal moslims zou momenteel ongeveer 1,7 miljard bedragen (23,4% van de wereldbevolking), wat van de islam de tweede grootste godsdienst ter wereld maakt na het christendom. Deze indicatieve demografische gegevens geven echter de indruk dat we spreken over een homogene religieuze groep. De islam kent echter verschillende religieuze stromingen, naast groepen niet-praktiserenden, agnosten of atheïsten.

De twee grootste stromingen binnen de *oemma* (wereldwijde islamitische gemeenschap) zijn ontstaan ten gevolge van een conflict over de opvolging van Mohammed: de **soennieten*** (85-90%) en de **sjiïeten*** (10-15%). Het sjiïisme wordt gekenmerkt door een klerikale hiërarchie. De sjiïeten vallen op hun beurt uiteen in verschillende strekkingen. De grootste is de Twaalvers. Zij gaan ervan uit dat de twaalfde *imam** onderdook en ooit zal terugkeren als *Mahdi* of redder, waarop een tijdperk van vrede en gerechtigheid zal aanbreken. Het verdwijnen van de twaalfde imam betekende dat de sjiïeten aangewezen zijn op hun eigen intellect om de *sharia* te interpreteren. Die rol is voor de hoogste sjiïtische geestelijken: de grootayatollahs. Voor de soennieten geldt echter alleen het woord van Mohammed.

De **kharijieten** (*al-khawarij* of “dissidenten”) zijn een groep moslims die in opstand kwamen tegen de leiders in de beginperiode van de islam. Deze opstandelingen bestreden zowel de soennieten als de sjiïeten in het verleden. Deze groeperingen zijn uitgestorven op één groep na, de ibadieten uit Oman die een gematigd standpunt hebben. De term *khariji* kan vandaag voor om het even welke moslim die protesteert tegen het bestaande gezag gebruikt worden.

Het **soefisme** wordt vaak beschreven als de kern of de essentie van de islam, en niet als een aparte stroming. Het soefisme kan het best worden beschreven als een mystieke praktijk die bepaalde unieke rituelen omvat – onder meer het ritueel van de *dhikr* waarbij een woord of korte zin langdurig wordt herhaald – om een directe ontmoeting met God te genereren. De soefi's vormen een minderheid en zijn wijdverspreid over alle islamitische landen. Ze vormen sinds de 11e eeuw mystieke *tariqa*, broederschappen of zusterschappen. Ze zijn zowel bij de soennieten als bij de sjiïeten aanwezig.

Tijd en ruimte

De twee voornaamste feesten in het islamitische jaar zijn (1) het Offerfeest (*aid al-adha*) of “groot feest” (*al-aid al-kabir*) dat het einde afbakent van de bedevaart naar Mekka en (2) het Suikerfeest, of de feestdag ter gelegenheid van het breken van het vasten (*aid al-fitr*) of “klein feest” (*al-aid al-saghir*) waarop het einde van de maand ramadan wordt gevierd.

Binnen het sjiïisme heeft *Ashoera* een bijzondere betekenis als afsluiting van de elfdaagse rouwperiode in de maand *muharram* waarin de martelaarsdood van imam Hoessein (kleinzoon van Mohammed) in 680 wordt herdacht.

Moslims beschouwen bepaalde plaatsen als heilig, ongeacht de vertakking waartoe zij behoren. De belangrijkste heilige plaats is de Heilige Moskee (*al-masjid al-haram*) in Mekka, waarbinnen zich de Ka'aba bevindt (kubusvormig gebouw waarin het schrijn van de “zwarte steen” verankerd is). De moslims gebruiken de zwarte steen van de Ka'aba in de moskee als gebedsrichting tijdens het gebed (de *salat**). Ook de Moskee van de Profeet (*al-masjid al-nabawi*) in Medina, en de Al-Aqsa Moskee (letterlijk de “verste”) in Jeruzalem die de beroemde Rotskoepel bevat, behoren tot de voornaamste heilige plaatsen van de islam.

DE ESSENTIE:

- De aanwezigheid van moslims in België gaat hoofdzakelijk terug tot de arbeidsmigratie van de jaren '60. Terwijl in die tijd een traditionele islam de referentie was, bemerkt men sinds de jaren '70 een terugkeer naar een orthodoxe islam gevoed door bepaalde politiek-religieuze stromingen.
- Het institutionaliseringsproces van de islam is het voorwerp geweest van talloze politieke debatten. De heterogeniteit van de Belgische moslingemeenschap en de niet-hiërarchische organisatie van de soennitische islam hebben dit proces bemoeilijkt. Vanaf 1998 vervangt de Executieve voor de Moslims in België (EMB) het Islamitisch Cultureel Centrum als vertegenwoordigend orgaan voor de moslims in België.
- De moslingemeenschap in België wordt vaak als een homogene groep beschouwd, terwijl het een heterogene gemeenschap betreft met verschillende landen van oorsprong, uiteenlopende opvattingen over identiteit en diverse religieuze oriëntaties.

De moslims in België

België telt ongeveer 750.000 moslims (7% van zijn bevolking) waarvan maar liefst de helft in het Brussels Gewest woont. De grootste instroom van moslims vond plaats via arbeidsmigratie in de jaren '60 (hoewel er al sinds de jaren '20 moslims aanwezig waren). Ze zijn hoofdzakelijk van Marokkaanse (ongeveer 450.000 individuen) en Turkse (ongeveer 220.000) oorsprong. Cijfers over geloofsovertuiging mogen in België echter niet bijgehouden worden. Vandaar lopen de schattingen over het aantal moslims in België sterk uiteen.

Na de oliecrisis van 1973 die tot een economische crisis had geleid, nam de Belgische regering de beslissing een halt toe te roepen aan de arbeidsmigratie. Nadien kwam de migratie weer op gang als gevolg van volgmigratie (waaronder huwelijksmigratie en migratie van andere familieleden) en de duurzame vestiging van buitenlandse studenten en asielzoekers. De heterogene moslingemeenschap van België bestaat – naast moslims van Marokkaanse en Turkse afkomst – uit moslims met Albanese, Bosnische, Pakistaanse, Irakese, Iraanse, Palestijnse, Afghaanse, Syrische, roots.

Erkenning en institutionalisering van de islam

De islamitische eredienst werd officieel erkend in 1974. Het is geen toeval dat deze erkenning geschiedde tijdens een internationale crisis waarbij Saoedi-Arabië zijn internationale olieleveringen bevroor. Deze ontwikkeling toont aan hoe het “dossier islam” op systematische wijze verbonden is met diplomatieke relaties, die tot vandaag doorlopen (met Marokko en Turkije als belangrijkste onderhandelingspartners). Oorspronkelijk fungeerde het Islamitisch Cultureel Centrum van België (de zogeheten “Grote Moskee” te Brussel) als vertegenwoordigend orgaan van de islam op nationale schaal. De vertegenwoordigde rol van het ICC zal vanaf de jaren '90 echter gecontesteerd worden en in 1998 wordt het ICC vervangen door de Executieve voor de Moslims in België (EMB). Het EMB vervult een belangrijke rol in het begeleiden van de moskeeën bij het indienen van een erkenningsdossier (waar een financiering mee gepaard gaat), alsook in het aanstellen en vormen van imams*, islamitische raadgevers en aalmoezeniers voor de gevangenen. Ten slotte valt de benoeming en inspectie van islamlerekrachten ook onder de bevoegdheid van de executieve.

De eerste problemen rezen echter al snel na de inwerkingtreding van de EMB. Deze hebben deels te maken met de heterogene samenstelling van de structuur – in zowel etnische als theologische en ideologische termen –, de onderlinge competitie tussen de verschillende groepen evenals pogingen door de verschillende overheden – de Belgische, Turkse en Marokkaanse – om greep te krijgen op het geheel.

Een heterogene gemeenschap

In de huidige debatten over de islam spreekt men vaak over moslims alsof het één homogeen groep is. Zoals hierboven beschreven is de moslimbevolking in België net heel verscheiden qua herkomst, identiteitsopvattingen en religieuze oriëntaties.

Om te beginnen frequenteert elke etnisch-religieuze gemeenschap zijn eigen moskeeën en verenigingen. Zo hebben de moskeeën die bestuurd worden door Marokkaanse Belgen een grotendeels Marokkaans publiek. De andere moskeeën zijn dan weer «Turks», «Albanees», «Pakistaans», ... Op ideologisch vlak is er natuurlijk de tegenstelling tussen de soennieten* (overgrote meerderheid) en de sjiieten* (kleine minderheid). Bovendien vinden we binnen de soennitische gemeenschappen aanhangers van de vier rechtsscholen terug (zie fiche 6). De twee grootste moslimgemeenschappen (Marokkaanse en Turkse) verschillen niet alleen op taalkundig gebied, maar ook in de mate waarin ze verbonden zijn met hun land van oorsprong. De Belgische Turken onderhouden nauwe contacten met de *Diyamet* (het Turkse overheidsorgaan voor godsdienstzaken) en grote etnisch-religieuze organisaties zoals *Millî Görüş* (“Nationale Weg”). De Belgische Marokkanen daarentegen lijken meer lokaal verankerd. De Marokkaanse moskeeën en verenigingen lijken zich ook onafhankelijker op te stellen tegenover de Marokkaanse overheden. Bijgevolg zou men grofweg kunnen stellen dat de Turkse gemeenschap hechter, maar meer gesloten is, terwijl de Marokkaanse gemeenschap meer gefragmenteerd is maar sterker lokaal verankerd.

Er bestaan ook grote individuele verschillen in de invulling van de identiteit. De culturele component is voor sommige moslims essentieel, terwijl anderen de religieuze component voorop plaatsen of beide dimensies even belangrijk vinden. Sommigen zijn bewust met geloof bezig en zijn praktiserend, anderen houden zich niet zo strikt aan de religieuze voorschriften of stellen een geloofspraktijk «à la carte» samen. In het leven van bepaalde adolescenten kan de islam door zijn universele karakter op een bepaald moment een uitweg bieden uit het «identiteitsdilemma»

(zie fiche 3 «Jongeren op zoek naar zingeving»). De islam verschaft als het ware een identitaire paraplu, een psychosociale en culturele beschermklaag.

Er bestaan ook grote verschillen in de islambeleving tussen de moslims van de eerste generatie en de latere generaties die geboren en getogen zijn in België. De eerste generatie blijft sterk verbonden met het land van herkomst en bezoekt regelmatig de moskee. Zij hebben eerder de neiging zich terug te plooiën op de eigen culturele groep en houden zich afzijdig van de politiek aangezien hun bedoeling was terug te keren naar het land van oorsprong. De tweede en derde generatie daarentegen wil de samenleving mee vorm geven. Zij zetten zich soms af tegen de culturele tradities en het zingevingskader van hun ouders. Zij kiezen welke religieuze aspecten verbonden zijn aan de cultuur van het land van herkomst en welke een essentieel onderdeel zijn van het geloof en zodoende een universeel karakter hebben. Dit wordt ook de zoektocht naar een zuivere islam genoemd. Diverse “vanzelfsprekendheden” zoals de zorg voor de kinderen en huishouden als taak van de vrouw, maagdelijkheid, de eer van de mannen, de hoofddoek, bijgeloof en andere kwesties worden ter discussie gesteld. Voor hen zijn de socialisatieruimtes eerder de verenigingen, lokale netwerken, sportverenigingen, jeugdcentra, enz.

Ook op ideologisch vlak zien we grote tegenstellingen tussen de mainstream soennitische islam en het islamisme* van de *tabligh*, de wahabieten* en de Moslimbroeders*. De predikanten van de *tabligh* (een islamitische beweging waarvan de leden het verkondigen van de islamitische religie en deugden als *corebusiness* hebben) waren de wegbereiders voor de islamiseringspolitiek van de Moslimbroeders en de salafisten* (zie fiche 8). Talloze moslims werden in het Islamitisch Cultureel Centrum in Brussel ingeleid en gevormd in de wahabitische leer, die een terugkeer naar de «zuivere islam» predikt.

Een Belgische islam?

Onder invloed van de problematiek van de FTF'ers (Foreign Terrorist Fighters) en de groeiende aantrekkingskracht van radicale groeperingen gaan er stemmen op voor een “Belgische islam”. Sommigen spreken over een «rationele islam», een moderne islam die de westerse democratische regels en waarden wil verzoenen met de wijsheid van de Koran. Deze Belgische islam bepleit een hervorming van het institutionele kader en een striktere opleiding voor imams. Verder houden ze een pleidooi voor het dynamischer maken van de moskeeën zodat jongeren er meer aansluiting vinden.

DE ESSENTIE:

- De ideologische wortels van het islamisme* gaan terug tot het midden van de 19e eeuw. Verschillende landen in het Midden-Oosten komen in deze periode onder invloed van westerse koloniale grootmachten en kennen ook interne sociale spanningen.
- Er zijn 3 hoofdstromingen binnen de hedendaagse politieke islam: 2 soennitische (het Moslimbroederschap en het salafisme) en 1 sjiitische (het khomeinisme).
- Het hedendaagse jihadisme* ontstond in reactie op de inval van de Sovjets in Afghanistan in 1979. Het jihadisme ontwikkelde zich verder ten gevolge van andere buitenlandse militaire interventies, waaronder de Amerikaanse invasie van Irak (2003), die bijgedragen heeft tot de ontwikkeling van IS*.

Islamisme

Een ideologie gebaseerd op een politieke lezing van de Koran en de islamitische traditie (*al-sunna*). Het islamisme ontstond in het begin van de 20e eeuw. Het kende een sterke ontwikkeling vanaf de Arabisch-Israëlische oorlog van 1967. De afloop van deze oorlog versnelde de teloorgang van het arabisme of Arabisch nationalisme. Concreet beoogt het islamisme vooral een transformatie van het socio-politieke systeem van een staat door van de *sharia** de enige rechtsbron te maken.

Jihadisme

Doctrine die het gebruik van geweld in naam van een islamitische agenda aanmoedigt. De etymologische betekenis van het woord jihad* is “inspanning”. De interpretatie ervan werd in de loop der tijden gewijzigd. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen de “grote jihad” (de innerlijke strijd tegen verleidingen en de strijd tegen het ego) en de “kleine jihad” (de gewapende strijd tegen degenen die de islam of de eenheid van de islamitische heerschappij bedreigen). Extremistische islamitische groepen hebben de term jihad gerecupereerd en geïnstrumentaliseerd om het politieke geweld en het terrorisme te rechtvaardigen.

De vele gezichten van de politieke islam

Men kan beschouwen dat de wortels van het islamisme teruggaan tot het midden van de 19e eeuw. Het verzet tegen de koloniale overheersing is één van de eerste drijfveren voor het ontstaan van de politieke islam in Indië, Iran en het voormalige Ottomaanse rijk – met name in Egypte en op het Arabische Schiereiland. Verschillende denkers zoals Mohammed Abduh, Jamal al-Din al-Afghani, Mohammed Rachid Rida en Sayyid Abu al-Ala (Mawlana) Mawdudi zijn overtuigd dat een terugkeer naar de oorspronkelijke islam noodzakelijk is om de achterstand van de moslimwereld in vergelijking met het Westen in te halen.

De politieke islam is niet meer uit onze politiek en maatschappij weg te denken en kent vele vertakkingen waarvan de voornaamste de Moslimbroederschap, het salafisme en het khomeinisme zijn.

De Moslimbroederschap* is een reformistische stroming die ontstond in Egypte ten tijde van de Britse koloniale overheersing. In deze woelige periode, in 1928, richt de Egyptische leraar Hassan al-Banna de Moslimbroederschap op. Net als islamitische hervormers voor hem hekelt al-Banna het kolonialisme. De “Genootschap van de Moslimbroeders” (*jam‘iyyat al-ikhwan al-muslimin*) staat een islamisering “van onder uit” voor waarbij het land bevrijd wordt van de Britse koloniale aanwezigheid, en van de lokale heersers die met hen samenwerken. De Moslimbroederschap heeft daarnaast ook een heel pragmatische aanpak tegen armoede en sociale ongelijkheid. Gedurende de jaren ‘50 en ‘60, gaat Sayyid Qutb – ook een Egyptenaar – nog een stap verder. Hij schrijft alle kwalen van de moslimwereld toe aan de *jahiliyya** (periode of toestand van onwetendheid, meer bepaald de periode voorafgaand aan de islam) en voert de islam aan als oplossing voor alle problemen. Zijn leer wordt gezien als de basis van het soennitische moslim-fundamentalisme. De Moslimbroederschap blijft grote aanhang hebben in verschillende moslimlanden, met onder meer de Ennahda-partij in Tunesië, de AKP in Turkije, Hamas in de Palestijnse gebieden. In Egypte is de Moslimbroederschap sinds 2013 verboden en werden haar leiders ter dood veroordeeld.

Het salafisme is een beweging die - in de lijn met de doctrine van Ibn Taymiyya (13e eeuw) - stelt dat het principe van de jihad steeds tot doel had de “hypocriete” geloofsgemeenschappen te transformeren tot echte “islamitische gemeenschappen door “afgedwaalde” moslims of ongelovigen te onderwerpen aan een “absolute” islamitische orde. Salafisten beschouwen de eerste drie generaties moslims als leidraad voor hoe de islam moet worden betracht. Alleen de Koran* zelf, de uitspraken van de profeet Mohammed en zijn metgezellen (de *hadith**) - worden door hen als gezaghebbend beschouwd.

Het khomeinisme is de meest emblematische illustratie van de politieke islam binnen het sjiïsme. In 1978 werd de prowesterse sjah afgezet ten gunste van ayatollah Ruhollah Khomeini die vanaf dan de islamitische republiek leidde. Iran werd een theocratie, het land werd bestuurd volgens de islamitische beginselen en Khomeini (opgevolgd door Ayatollah Ali Khamenei) werd de hoogste leider, met wereldlijke en geestelijke macht. Het is van belang te noteren dat de martelarenverering zich gedurende de oorlog tussen Iran en Irak (1980-1988) bij de sjiëten ontwikkelt. Dit zal later ook overgenomen worden langs soennitische zijde.

Het hedendaagse jihadisme

De interpretaties van deze verschillende doctrines en de betekenis van het concept jihad zijn mettertijd geëvolueerd. De aanslagen die de afgelopen jaren in naam van deze stroming gepleegd werden, zijn het resultaat van meer dan 40 jaar wederzijdse beïnvloeding van al deze islamistische doctrines.

Algemeen wordt gesteld dat het jihadisme ontstond ten gevolge van de Sovjetinval in Afghanistan in 1979. In deze context speelde Abdallah Azzam – ook bekend onder de naam “de imam van de jihad” – een rol in de geleidelijke internationalisering van de jihad, die van dan af als een religieuze verplichting gedefinieerd werd. Jihadisten van overal ter wereld – en in het bijzonder uit de Arabische wereld - stroomden toe om het Afgaanse volk te verdedigen en de Russen te bestrijden met de steun van de Verenigde Staten, volgens de logica van de Koude Oorlog.

De aanslagen van 11 september gepleegd door Al Qaeda* en diens leider Ossama Bin Laden in naam van de wereldwijde jihad tegen het Westen hebben de geschiedenis grondig veranderd. Bij monde van George W. Bush, verklaarde de VS de strijd tegen terrorisme. De invasie van Afghanistan (2001) en de Irakoorlog (2003-2011) vloeiden onder meer voort uit deze “war on terror”. De Irakoorlog leidde met name tot de ontwikkeling van jihadistische oppositiekrachten in het noordwesten van het land en het uitroepen van de “Islamitische Staat in Irak” in 2006. Al Qaeda heeft onder leiding van onder andere Abu Mus‘ab al-Zarqawi de politieke destabilisatie van Syrië benut om de naam te veranderen in “de Islamitische Staat in Irak en de Levant*” in 2013, ook gekend onder de Arabische acroniem “DAESCH”.

Onder de invloed van andere invloedrijke Al Qaeda-leden zoals Abu Mus‘ab al-Suri en Anwar al-Awlaqi, werd de gewapende jihad langzamerhand gepromoot als een individuele verplichting, zonder een voorafgaand akkoord van een religieuze autoriteit. Vandaag de dag lijkt het jihadisme een veelkoppig monster: tientallen organisaties in verschillende regio’s van de moslimwereld met heel uiteenlopende lokale of regionale agenda’s beroepen zich erop. Enkele voorbeelden zijn Boko Haram in de Sahel, Al-Shabaab in de Hoorn van Afrika, Abu Sayyaf in de Filipijnen, enz.

Ten gevolge van recente militaire nederlagen in het Midden-Oosten, krimpt het IS-grondgebied sedert april 2015 systematisch in. Het afnemen van zijn winnaars imago en zijn grondgebied ondergraaft dan ook zijn weringskracht: minder FTF’ers (Foreign Terrorist Fighters) voeren de *hijra** (emigratie) uit. Ook blijkt het moeilijker terroristische acties van grote omvang te plannen tegen de lidstaten van de internationale coalitie die de bombardementen leiden. Bijgevolg hebben enkele ideologen zoals Mohammed al-Adnani een nieuwe strategie bedacht. Elke “soldaat van het kalifaat” wordt aangemoedigd om de vijand om het even waar te bestrijden, zonder directe operationele aansturing of ondersteuning vanuit Syrië. Aanslagen worden haastiger gepleegd en met simpele methoden zoals met vrachtwagens of steekwapens, zoals we hebben kunnen zien bij de aanslag in Nice (juli 2016), de aanslag op de kerstmarkt in Berlijn (december 2016), in Stockholm (april 2017) of in Manchester en London (mei, juni 2017)

VERKLARENDE WOORDENLIJST

VERKLARENDE WOORDENLIJST

• Al Qaeda

Al Qaeda, ook gekend onder de uitgebreide naam van Qa'adat al-Jihad («De Basis van de *Jihad*»), is een salafistische en jihadistische organisatie die rond het einde van de jaren '80 op het toneel verscheen in de context van de Afghaanse Oorlog (1979-1989). Een oorlog die vaak beschouwd wordt als één van de laatste stuip trekkingen van de Koude Oorlog (1947-1991). Al Qaeda is geleidelijk aan geëvolueerd van een anti-Sovjet verzetsbeweging, aanvankelijk gesteund door de Verenigde Staten, naar een terroristische en pan-islamistische groepering. Al Qaeda is voorstander van de oprichting van islamistische regimes in alle landen waar de moslims een meerderheid uitmaken met in fine het herstel van het historische kalifaat. De belangrijkste figuren zijn de Palestijn Abdallah Azzam (voor zijn predikwerk vanuit Pakistan), de Saoedi Osama Bin Laden (die de aanslagen van 11 september opeiste en op wie een klopjacht was door de Verenigde Staten in Afghanistan) en de Jordaniër Abu Mous'ab al-Zarqawi (voor zijn wapenfeiten in Irak). De huidige leider van Al Qaeda, de Egyptenaar Aymaan al-Zawahiri, heeft de reputatie minder charismatisch te zijn en minder unanimitieit bij zijn aanhangers te creëren. De bekendste aanslagen zijn die van New York (2001), Casablanca (2003), Madrid (2004) en Londen (2005). Hoewel men denkt dat het commandocentrum van deze «mistige organisatie» (een term gebruikt wegens het informele karakter van zijn netwerkenstructuur) nog steeds gevestigd is in de «tribale» regio's tussen Afghanistan en Pakistan, is Al Qaeda vandaag in veel lokale takken opgedeeld. De twee belangrijke ondertaken zijn Al Qaeda in de islamitische Maghreb (AQIM) en Al Qaeda op het Arabisch Schiereiland (AQAS).

• Daesh / Organisatie van de Islamitische Staat

«Daesh» is het Arabische acroniem voor *Al-Dawla al-Islamiyya fi al-Iraq wa al-Sham* hetgeen overeenkomt met «Islamitische Staat in Irak en in de Levant/in Syrië». In het Frans wordt dit EIIL en in het Engels ISIL/ISIS). Zo heet de organisatie vanaf april 2013. Daesh is ontstaan uit de Irakese tak van Al Qaeda (waarvan ze zich losgekoppeld heeft). Deze salafistische en jihadistische organisatie is opgericht in de context van de politieke destabilisering, veroorzaakt door de Amerikaanse invasie in Irak (vanaf 2003) en de «post-Arabische Lente» in Syrië (vanaf 2012). Daesh heeft deze destabilisering als voorwendsel gebruikt om de controle over te nemen over een ruim grondgebied op de grens tussen Syrië en Irak en er in 2014 zijn «kalifaat» – de Islamitische Staat – uit te roepen. De «hoofdstad» van deze zagezegde staat is Raqqa in de Syrische Eufraat-vallei en zijn huidige leider is Abu Bakr al-Baghdadi. De organisatie is heel sterk in het gebruiken van het internet en sociale media voor propagandadoeleinden. Dit verklaart onder meer het succes van Daesh om een nooit geziene toevloed van «buitenlandse strijders» (*foreign terrorist fighters*) afkomstig uit meer dan honderd – zowel Arabische als Westerse – landen aan te trekken. De territoriale overwinningen en de gruwelen tegen de lokale burgerbevolking hebben geleid tot de oprichting van een internationale anti-Daesh coalitie (van meer dan vijftig landen onder leiding van de Verenigde Staten) in 2015. Eind 2015 schatte de *Global Terrorism Index* dat Daesh meer dan 1680 aanslagen begaan had sedert 2013, voor het merendeel in de Arabische moslimwereld, maar ook in Europa (Frankrijk, België, Duitsland, Zweden etc.).

• Hadith

De *hadith* is een verzameling van vastgelegde, islamitische overleveringen met betrekking tot de daden en woorden van de profeet Mohammed en zijn metgezellen. De *hadith* dient terug te gaan, via zijn naaste metgezellen, tot Mohammed door een onafgebroken keten van overleveraars (isnaad). Dit is één van de vijf voorwaarden om een *hadith* als authentiek te bestempelen.

• Halal vs Haram

Halal (wettig volgens de *sharia*, rein, toegestaan) is een islamitische term waarmee wordt aangegeven wat voor moslims toegestaan is. Het tegenovergestelde is in niet-juridische termen *haram* (onwettig volgens de *sharia*, onrein, verboden). Het gaat hierbij zowel om handelingen als producten. Onder meer voor voedsel gelden speciale richtlijnen (geen varkensvlees, geen alcohol). Volgens de regels van het ritueel slachten moet men in één beweging de halsslagader en de luchtpijp van het dier doorsnijden. Deze regels zijn afgeleid uit de Koran, de *hadith* en daaruit afgeleide soenna. Er zijn ook gedragingen die toegestaan worden of niet (stelen is bijvoorbeeld

haram). Men kan de lijn door trekken tussen *halal* en het joodse *koosjer* en *haram* met de christelijke zonde.

• **Hijra**

De *hijra* duidt de migratie aan van de profeet Mohammed en zijn volgelingen van Mekka naar Medina in 622, meteen ook het begin van islamitische jaarrekening. Deze term vinden we ook terug in de propaganda van Daesh. Moslims worden namelijk aangemoedigd hun *hijra* naar het kalifaat van IS te maken. De invulling die Daesh geeft aan de term “*hijra*” heeft sommigen ertoe aangezet om deze migratie naar het kalifaat te vergelijken met de *aliyah* (letterlijk «opgang» in het Hebreeuws), de Joodse emigratie naar Israël.

• **Imam**

De imam is degene die «zich voor de gelovigen plaatst om hen te leiden». In de loop der tijden heeft dit woord verschillende interpretaties gekregen. Bij de soennieten gaat het meestal om een geleerde persoon die het gebed voorgaat (zoals een protestantse pastoor). Bij de sjiieten is de imam de spirituele en wereldlijke gids aan het hoofd van een clerus, samengesteld uit moellahs, ayatollahs, enz. die de moslimgemeenschap leidt.

• **Islam**

De islam is een monotheïstische godsdienst (*al-tawhid*, de eenheid van God) en één van de drie zogenoemde abrahamitische religies. De Koran, het heilige boek voor moslims, volgt chronologisch op het Oude Testament van het jodendom en het Nieuwe Testament van het christendom. De moslims beschouwen Mohammed dus als de “zegel der profeten”, de laatste profeet en boodschapper die een definitief einde heeft gesteld aan de goddelijke openbaring. De “vijf zuilen/pijlers van de islam” is de verzamelterm die gebruikt wordt voor de vijf meest fundamentele religieuze verplichtingen van elke moslim: (1) de geloofsbelijdenis (*al-shahada*); (2) de 5 dagelijkse rituele gebeden (*al-salat*); (3) het geven van aalmoezen (*al-zakat*); (4) het vasten tijdens de maand ramadan (*al-sawm*) en (5) de pelgrimstocht naar Mekka (*al-hajj*). Zie fiche 6 voor aanvullende informatie.

• **Islamisme**

Islamisme of politieke islam doelt op politieke overtuigingen die zich baseren op de islam. Het is een diverse ideologie en omvat zowel pacifistische als gewelddadige militante bewegingen. Het islamisme ontstond in het begin van de 20e eeuw. Het kende een sterke ontwikkeling vanaf de Arabisch-Israëliëse oorlog van 1967. De politieke islam kent vele vertakkingen waarvan de voornaamste de Moslimbroederschap, het salafisme en het khomeinisme zijn. Niet alle islamitische groeperingen baseren zich op een specifieke invulling van het islamitische geloof; sommige zijn veeleer sociopolitieke groeperingen. Tot die laatste categorie behoren onder meer een aantal Palestijnse verzetsorganisaties die in de eerste plaats streven naar het herstel van een Palestijnse staat. Hamas bijvoorbeeld streeft niet naar een kalifaat en het invoeren van een specifieke interpretatie van islam. Zie fiche 8 voor aanvullende informatie.

• **Jabhat Al-Nusra**

Het «Front van de Overwinning voor de Bevolking van de Levant» (*Jabhat al-Nusra li-Ahl al-Sham*) was aanvankelijk de Syrische tak van Al Qaeda die in 2012 ontstond in de context van de burgeroorlog. Het Al Nusra-Front boekte al vrij vlug militaire successen en de aanhang groeide. Al-Nusra (onder leiding van de Syriër Abu Mohammed al-Joulani) weigerde in 2013 om met Daesh samen te smelten met de Islamitische Staat van Irak (onder leiding van Al Baghdadi). Al-Julani, de leider van het Al Nusra-Front zwoer alleen trouw aan Al Qaeda-leider al-Zawahiri. Deze onenigheid leidde uiteindelijk ook tot een breuk tussen ISIS en Al Qaeda. ISIS begon in Syrië actief leden te rekruteren en kon er rekenen op een groeiende populariteit. Het «Front voor de Verovering van de Levant» (*Jabhat Fath al-Sham*), waarvan Al-Nusra voorheen deel uitmaakte, zou in januari 2017 ontbonden zijn en zou vanaf dan deel uitmaken van een nieuwe coalitie van *jihadistische* militieën: de «Organisatie voor de Bevrijding van de Levant» (Hay'at Tahrir al-Sham).

• **Jahiliyya**

Een term uit de Koran die de periode aanduidt vóór de openbaring van de islamitische boodschap. Het wordt van oorsprong omschreven als een «periode of toestand van onwetendheid». In deze pre-islamitische samenleving waren de Arabieren polytheïstisch.

• Jihad

In het Arabisch betekent *jihad* een inspanning of een strijd om een vooropgesteld doel, bijvoorbeeld morele deugzaamheid te bereiken. Het woord werd reeds door de Arabieren voor de komst van de islam gebruikt. De interpretatie ervan werd in de loop der tijden gewijzigd. Binnen de islamitische leer wordt een onderscheid gemaakt tussen de “grote *jihad*” (de innerlijke strijd tegen verleidingen en de strijd tegen het ego, ofwel de aanhoudende inzet voor het goede) en de “kleine *jihad*” (de gewapende strijd tegen degenen die de islam of de eenheid van de islamitische heerschappij bedreigen). Extremistische islamitische groepen hebben de term *jihad* gerecupereerd en geïnstrumentaliseerd om het politieke geweld en het terrorisme te rechtvaardigen. De afgeleide term “moejahidoen” (strijders, ijveraars) wordt vaak vertaald als “heilige strijders” om diverse gewapende strijders te omschrijven die fundamentalistische ideologieën aanhangen. De metafoor van de Heilige Oorlog, zoals “de *jihad*” in Europese talen vaak wordt genoemd, wordt in de islamitische context nooit gebruikt. Hoewel een oorlog religieus gelegitimeerd kan zin, is het geen doel op zich en is hij zeker niet heilig.

• Jihadisme

Een doctrine die het gebruik van geweld in naam van een islamistische agenda vooropstelt. Het internationale en gewelddadige jihadisme zoals dat gestalte kreeg in het Al Qaeda-netwerk, ontstond tijdens de burgeroorlog in Afghanistan. Duizenden goed getrainde jihadisten die op het einde van deze oorlog aanwezig waren in dit land zochten een nieuw doelwit. De internationale *jihad* was geboren. Over het algemeen kunnen we stellen dat de gewelddadige jihadistische groeperingen wortel schieten in chaotische en gedestabiliseerde situaties als gevolg van een gewelddadig conflict. Somalië, Bosnië, Afghanistan, Irak, Libië en Syrië zijn daar voorbeelden van. Zie fiche 8 voor aanvullende informatie.

• Kalifaat

Historisch gezien is een kalifaat een monarchistische theocratie. Aan het hoofd ervan staat een kalief die gezag over alle moslims claimt. Na de dood van de profeet in 632, hebben verschillende kalifaten elkaar opgevolgd en zich simultaan ontwikkeld, waardoor hun respectievelijke hoofdsteden regelmatig veranderden. Na de periode van de vier eerste kaliefen tussen 632 en 661 Abu Bakr, Omar, Othman en Ali die beschouwd werden als «rechtsgeleide kaliefen» (*al-khulafa al-rachidun*), onderscheidt men hoofdzakelijk de volgende kalifaten: de Ommajjaden-dynastie van Damascus (661-750), de Abassieden-dynastie van Bagdad (750-1258), de sjjiitische Fatimieden-dynastie van Caïro (909-1171) en de Ottomaanse dynastie van Istanboel (1517-1924). Een kalifaat symboliseert de eenheid van de *oemma* (de moslimgemeenschap), al is dit sinds de val van Damascus in 750 al niet meer feitelijk het geval geweest. Extremistische ideologen zien het kalifaat als een reactie tegen het Westen, een alternatief voor de democratische rechtsstaat en de (in hun ogen) corrupte Arabische regimes. Ze zien het als een voorwaarde om de islam ten volle te kunnen beleven.

• Koran

De Koran (*al-qur'an* of «de voordracht») is het heilige boek van de islam. Volgens de islamitische traditie zijn de woorden in de Arabische taal door God via de engel Gabriël (*Jibril*) aan Mohammed geopenbaard tussen 610 en 632. De openbaringen werden vervolgens door zijn volgelingen door middel van recitatie uit het hoofd geleerd en fragmentarisch opgeschreven. Er wordt aangenomen dat Mohammed analfabeet was en dus zelf lezen noch schrijven kon. In totaal bevat de Koran 114 soera's of verzen die niet chronologisch zijn ingedeeld.

• Moslimbroederschap

De «Vereniging van Moslimbroeders» (*Jam'iyat al-Ikhwān al-Muslimīn*) is een Egyptische organisatie die in 1928 door Hassan al-Banna gesticht werd. De Broederschap streed in het begin voor religieuze hervorming en het behoud van een islamitische staat gezuiverd van westerse invloeden. Al snel voerden ze ook sociale acties. De organisatie ontstond tijdens – en als reactie op – de Britse bezetting en vond steeds meer aanhang. In 1954 was de Moslimbroederschap betrokken bij een mislukte poging om de seculiere Egyptische president Gamal Abdel Nasser te vermoorden; als reactie daarop werd de beweging verboden. In 1981 werd de Egyptische president Anwar Sadat vermoord door officieren die banden hadden met de Moslimbroederschap. In 2012 werd Morsi, die afkomstig is van de Moslimbroeders, na democratische verkiezingen, president van Egypte. In juli

2013 werd hij door het leger onder leiding van Abdel Fattah al-Sissi afgezet na een periode van grootschalige protesten tegen zijn bewind. De Moslimbroederschap blijft grote aanhang hebben in verschillende moslimlanden, met onder meer de Ennahda-partij in Tunesië, de AKP in Turkije, Hamas in de Palestijnse gebieden.

• **Polarisatie**

De verscherping van de tegenstellingen tussen personen of groepen in de samenleving die resulteert of kan resulteren in een toename van spanningen tussen deze personen of groepen en in risico's voor de sociale veiligheid.

• **Salafisme**

Het salafisme is een beweging die - in de lijn met de doctrine van Ibn Taymiyya (13e eeuw) - stelt dat het principe van de *jihad* steeds tot doel had de "hypocriete" geloofsgemeenschappen te transformeren tot echte "islamitische gemeenschappen door "afgedwaalde" moslims of ongelovigen te onderwerpen aan een "absolute" islamitische orde. Salafisten idealiseren de levenswijze van de eerste generaties van moslims, en verwerpen de tradities die zich op het vlak van theologie, exegese, recht en ritus door de eeuwen heen hebben opgebouwd. Voor hen is islam niet vatbaar voor veranderingen onder invloed van de historische en geografische context, laat staan dat de religie zich leent voor enige andere relativering. Alleen de Koran zelf, de uitspraken van de profeet Mohammed (de *hadith*) en de uitspraken van de metgezellen van Mohammed - worden door hen als gezaghebbend beschouwd. Veel salafisten zijn evenwel gekant tegen het gebruik van geweld. Slechts een minderheid, die men *jihadi-salafisten* noemt, vindt geweld aanvaardbaar. De sociale wetenschappen onderscheiden drie salafistische categorieën: (1) het quiëtistische of apolitieke salafisme, (2) het gepolitiseerde salafisme en (3) het jihadistische salafisme.

Shahid

De etymologische betekenis van het woord *shahid* is "getuige". Later werd ook de betekenis "martelaar" toegevoegd (in de christelijke betekenis van het woord). In de huidige context verwijst *shahid* voornamelijk naar een moslim die in het kader van de *jihad* sterft. Gewelddadige islamitische extremisten, hechten weinig of geen belang aan het feit of men een militaire operatie overleeft of niet. Wie strijdend ten onder gaat wordt namelijk in het Hiernamaals beloond. In deze retoriek, waarin een nederlaag niet bestaat maar enkel de benijdenswaardige martelaarsdood, dient de strijd een hoger doel. De verheerlijking van het martelaarschap en de bereidheid van extremistische moslims om te sterven in de *jihad* verklaart de mogelijkheid van extremistische organisaties om dierste strategieën te hanteren, waaronder militaire zelfmoordaanslagen.

• **Sharia**

Het islamitisch recht wordt vaak geassocieerd met het concept van *sharia* of "weg" (die het menselijk handelen in wereldse en religieuze zaken bepaalt), een geheel van normen en doctrinaire, sociale, culturele en relationele regels. De *sharia* is echter geen wettekst of wetboek. Gelovigen moeten de goddelijke wet distilleren uit vier bronnen (in volgorde van hiërarchie): (1) de Koran, (2) de traditie (*al-sunna*) – waarin veel van Mohammeds daden en woorden zouden zijn bewaard, (3) de consensus (*al-ijma'*) en (4) de analogie (*al-qiyas*). Dat procedé wordt in het Arabisch *fiqh* genoemd (letterlijk "begrijpen"). De rechtsregels die op die manier tot stand komen zijn dus het product van een interpretatie van de geopenbaarde teksten. Een logisch gevolg van het feit dat de *sharia* een abstract concept is, is dat over de concrete invulling ervan uiteenlopende opvattingen bestaan. De meeste moslims erkennen bijgevolg het bestaan van verschillende rechtsscholen. Vandaag de dag erkennen slechts enkele moslimlanden de *sharia* in hun grondwet als enige juridische bron, terwijl de meerderheid van deze landen de *sharia* aangeeft als één van de bronnen van het recht (in de meeste gevallen beperkt tot de domeinen van het huwelijks- en van het successierecht). Extremistische moslims staan bekend om hun exclusieve opvatting over de *sharia*. Volgens hen passen enkel zij de enige juiste invulling van de goddelijke wet toe.

• **Sjiitische Islam/sjiisme versus soennitische islam/soennisme**

Bij de dood van de profeet in 632 deed zich een eerste breuk voor rondom de opvolgingskwestie. Enerzijds vormt zich de groep "soennieten" of verdedigers van de traditie (*al-sunna*, samengesteld uit de voorschriften van de Koran en de *hadiths*) die steun geven aan Abu Bakr, de trouwste gezels van Mohammed die het nauwst betrokken is bij zijn goddelijke boodschap. Het soennisme kent een groot belang toe aan de profeet Mohammed

en aan de Koran. Anderzijds vormt zich het kamp van de “sjiieten” (*shi‘at ‘Ali*) of de partij van Ali, die overtuigd zijn dat Ali (Mohammeds neef, getrouwd met zijn dochter Fatima) de rechtmatige opvolger van de Profeet is. De sterke positie van de hiërarchisch georganiseerde ayatollahs is afwijkend van de religieuze praktijk van de soennieten. De sjiieten vallen uiteen in verschillende strekkingen. De grootste is de Twaalvers. Zij gaan ervan uit dat de twaalfde imam onderdook en ooit zal terugkeren als *Mahdi* of redder, waarop een tijdperk van vrede en gerechtigheid zal aanbreken. Het verdwijnen van de twaalfde imam betekende dat de sjiieten aangewezen zijn op hun eigen intellect om de *sharia* te interpreteren. Die rol is voor de hoogste sjiitische geestelijken: de grootayatollahs. Het soennisme vertegenwoordigt vandaag ongeveer 85-90% van de moslims op wereldschaal. Het sjiisme is goed voor ongeveer 10-15% van de moslims op wereldschaal, vooral aanwezig in Iran, Azerbeidzjan, Irak, Libanon, Bahrein en in verschillende Centraal-Aziatische staten.

• **Shirk**

Shirk is het islamitische concept van het toekennen van goddelijke eigenschappen aan iets of iemand anders; ook wel vertaald met “afgoderij”. Het is het tegenovergestelde van *tawhid* (eenheid van God), het uitgangspunt van de islam, waarmee *shirk* de meest gehate zonde is in de islam. Voor salafisten zijn de sjiitische mausolea, de verering van de heiligen, de weergave van het kruisbeeld, het nationalisme of standbeelden voorbeelden van afgoderij die bestreden moeten worden.

• **Taghoet**

De Arabische term *taghoet* («overtreding») verwijst in de islamitische theologie naar het idee van verafgoding. Het is een vorm van bijgeloof, evenals *shirk*. Het omvat alle manieren van leven die niet stroken met de islam, en dient volgens die opvatting dan ook te allen tijde verworpen te worden.

• **Takbir**

Formule van goddelijke «verheerlijking», die erin bestaat *Allah[oe] akbar* («God is de grootste») uit te roepen, vaak geassocieerd in de media met de jihadistische aanslagen. In tegenstelling tot wat velen denken, heeft de uitdrukking niets exclusief religieus. In het Arabisch kan men deze formule zeggen in vele situaties, zoals bijvoorbeeld wanneer een voetballer een spectaculaire goal scoort.

• **Takfir**

Takfir is een vorm van excommunicatie. Iemand ongelovig verklaren heeft in de eerste plaats tot doel de persoon in kwestie zijn fout te doen inzien en zijn gedrag aan te passen. In de soennitische islam wordt *takfir* slechts sporadisch toegepast, wanneer de betrokken persoon expliciet afstand neemt van de geloofsartikelen van de islam (bijvoorbeeld het geloof in één god) of zich tot een andere godsdienst bekeert. In geen geval kan iemand ongelovig (*kafir*) verklaard worden omwille van het plegen van een zonde. Extremistische islamitische ideologen daarentegen maken veelvuldig gebruik van *takfir*. Hoewel ze sympathiseren met de globale islamitische gemeenschap, aarzelen ze niet grote delen van de islamitische wereldbevolking te verketteren. Vaak worden politieke tegenstanders beticht van ongeloof of afvalligheid. In zijn meest extreme vorm, die we bijvoorbeeld bij IS aantreffen, wordt *takfir* toegepast op iedereen die niet tot de eigen groep of beweging behoort. Het is een manier om het doden van moslims te vergoelijken.

• **Wahabisme**

Het wahabisme is een specifieke stroming binnen het salafisme. Het is een islamitisch soennitische ideologie, die in de 18e eeuw ontstond op het Arabisch schiereiland en genoemd is naar de predikant en theoloog Mohammed Ibn Abd al-Wahhab (1703-1792). Het wahabisme is de officiële religie van Saudi-Arabië, dat oliedollars inzet om de leer wereldwijd te verspreiden.

**TOOLS
EN PEDAGOGISCH
MATERIAAL**

Tools en pedagogisch materiaal

Er bestaan verschillende tools om te werken rond de thematiek van gewelddadige radicalisering, burgerschap en diversiteit. U kan hieronder een lijst met bestaande relevante informatie, pedagogische ondersteuning, bestaande initiatieven voor jongeren en films/documentaires vinden die u als professional kan gebruiken.

«Deze lijst is met name gebaseerd op de omzendbrief nr. 6036 van 26/01/2017 van Fédération Wallonie-Bruxelles over de preventie van radicalisering die leidt tot geweld op scholen.»

1. Relevante informatie voor professionals

Klasse

Het online-dossier van Klasse gaat over het gevaar van extreme radicalisering, hoe je die herkent, aanpakt en voorkomt. De site is samengesteld uit informatie over het fenomeen, getuigenissen en preventietips.

www.klasse.be/radicalisering

EXPOO

Het Expertisecentrum Opvoedingsondersteuning ontwikkelde een dossier over het thema radicalisering. U vindt er antwoorden op vragen als “Hoe kunnen we begrijpen dat jongeren aangetrokken worden tot radicaal gedachtegoed en welke begeleiding en ondersteuning hebben zij en hun gezin nodig? Welke preventieve en repressieve maatregelen werken het best?”

<http://www.expoo.be/radicalisering>

Kennisplein

Kennisplein is het virtuele trefpunt voor wie mensen in een maatschappelijk kwetsbare positie ondersteunt. U vindt er ook een themapagina rond radicalisering.

<https://www.kennisplein.be/Pages/Radicalisering.aspx>

Handvatten om scholen te helpen omgaan met radicalisering

Het Departement Onderwijs en Vorming reikt handvatten aan die je school helpen omgaan met radicalisering, en die kan helpen het beleid voor deradicalisering mee vorm te geven of bij te sturen.

<https://www.onderwijs.vlaanderen.be/leidraad-helpt-scholen-omgaan-met-radicalisering>

Een gids voor leerkrachten en schoolpersoneel rond de preventie van gewelddadig extremisme, UNESCO

Deze gids van UNESCO bevat informatie en pedagogische tips om dit thema in de klas te bespreken.

<http://unesdoc.unesco.org/images/0024/002446/244676f.pdf> (Frans)

<http://unesdoc.unesco.org/images/0024/002446/244676e.pdf> (Engels)

Voorkomen en bestrijden van radicalisering op lokaal niveau, EFUS

De European Forum for Urban Security ontwikkelde een publicatie waarin de verschillende pijlers van een lokale preventiestrategie en de strijd tegen radicalisering worden geschetst.

www.efus.eu/fr/topics/risks-forms-of-crime/radicalisation/efus/11756/ (te bestellen in het Frans of Engels)

Een overzicht van de “best practices” inzake het voorkomen van radicalisering, RAN

De RAN (Radicalisation Awareness Network) stelde collectie samen van bestaande methodologieën in Europa inzake preventie van radicalisering die kan leiden tot geweld.

https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/ran-best-practices_en (te downloaden in het Frans, Engels of Duits)

De website Géoconfluences

Deze website biedt een selectie van wetenschappelijke bronnen aan, om te helpen nadenken over de grote maatschappelijke uitdagingen sinds de aanslagen (terrorisme, islamisme, Islamitische Staat, spanningen en conflicten in het Midden-Oosten, ...).

geoconfluences.ens-lyon.fr/actualites/eclairage/pour-contribuer-a-la-reflexion-apres-les-attentats-du-13-no-

2. Pedagogische ondersteuning

Radicalisme en terrorisme

Toneelstuk «Jihad»

De theatervoorstelling “Jihad” gaat over de drie vrienden die zich niet meer thuis voelen in hun land. Ze vertrekken naar het Midden-Oosten om zich aan te sluiten bij de jihadisten. Eenmaal aangekomen treffen ze een situatie aan die minder heroïsch is dan ze dachten. Op de Nederlandse website vindt u handvatten om met leerlingen op de problematiek in te gaan.

www.jihaddevoorstelling.nl

U kunt het theaterstuk online bekijken via de link hieronder en het pedagogisch dossier in het Frans downloaden.

<http://laplateforme.be/films/djihad-piece-de-theatre>

http://www.cbai.be/resource/file/Djihad/DP_DHIHAD.zip

«L'engagement des jeunes belges dans des groupes djihadistes combattants», een analyse van de CNAPD

Dit pedagogisch dossier biedt een analyse aan over het internationaal jihadisme, de Belgische Syriëstrijders en de politieke maatregelen in België, de mediatisering van het fenomeen, de geopolitieke situatie in het Midden-Oosten, ... Daarnaast bevat het een overzicht van de pedagogische tools die de CNAPD (Coordination nationale pour la paix et la démocratie) ontwikkelde.

<http://www.cnapd.be/wp-content/uploads/2016/10/brochure-Syrie-2-vdweb.pdf> (in het Frans)

Klascement

Via het gratis onlineplatform voor leerkrachten “Klascement” werd er een specifieke oproep gelanceerd om lesmateriaal of educatief materiaal rond radicalisering in te sturen. Met dit materiaal kunnen leerkrachten elkaar inspireren en gericht materiaal delen voor leerlingen van alle leeftijden.

www.klascement.net

Vormingen

Training Omgaan met extreme idealen

De training ‘Omgaan met extreme idealen’ (OMEI) draagt vanuit een pedagogisch perspectief bij aan een beter begrip van radicaliseringsprocessen bij jongeren. In de interactieve training gaan we aan de slag met onder andere volgende vragen: Wat houdt radicalisering in? Welke vormen zijn er? Hoe verhoudt het zich tot de identiteit en extreme idealen van jongeren? En hoe weet je als betrokkene hoe je signalen moet duiden?

<https://www.socialestabiliteit.nl/omei>

VZW Motief

VZW Motief organiseert een vierdaags vormingspakket op maat voor leerkrachten, jeugdwerkers en welzijnswerkers rond identiteitsontwikkeling bij moslimjongeren. De betrachting daarbij is om de handelingsruimte van eerstelijns werkers te verruimen door het inzicht te vergroten in de levensbeschouwelijke identiteitsontwikkeling van jongeren door het leren detecteren van en inspelen op signalen van radicalisering en door het uitbouwen van een emancipatorische aanpak die jongeren uitdaagt tot zelfontplooiing en kritisch burgerschap.

<http://www.motief.org/>

De Touter

VZW De Touter organiseert een vormingsaanbod rond radicalisering en interculturaliteit gericht op het ontwikkelen van een organisatiestructuur en -beleid dat toelaat beter om te gaan met een eventuele radicaliseringsproblematiek.

www.detouter.be

Beeldvorming en complottheorieën

Het CSEM

Het CSEM (Conseil Supérieur de l'éducation aux Médias) heeft in samenwerking met de ULB een werk geschreven, «Vivre ensemble dans un monde médiatisé» (Samenleven in een gemediatiseerde wereld) voor leerkrachten van de derde graad van het middelbaar onderwijs. Het werk is een kruising tussen mediaopvoeding en filosofische reflectie. 10 thema's worden behandeld waaronder vrije meningsuiting, complottheorieën, ideologie, emotionele intelligentie, sociale netwerken, neutraliteit...). Elk van deze thema's wordt voorgesteld onder de vorm van een kort artikel en gaat gepaard met een pedagogische fiche voor leerkrachten.

www.csem.be/vivreensemble

Hoe reëel is het virtueel?, De Foyer

Op basis van zijn jarenlange expertise rond diversiteit, beeldvorming en werken met jongeren ontwikkelde de Foyer het atelier "Internet en manipulatie van het beeld". Tijdens de workshop wordt een korte film getoond die de jongeren laat nadenken over de mogelijke manipulaties van beelden op internet, facebook en dergelijke en kunnen jongeren een interactieve app uittesten om proefondervindelijk te ervaren hoe manipulatie in zijn werk gaat.

www.foyer.be

Burgerschap en diversiteit

Kifkif

Kif Kif is een interculturele beweging die strijdt voor gelijkheid en tegen racisme. Via kritische, sensibiliserende, interactieve en educatieve initiatieven geeft Kif Kif mensen de instrumenten in handen om een andere stem te laten horen in het maatschappelijk debat over de interculturele samenleving. Op de website vindt u informatie en dossiers (onder meer over IS en radicalisering en over levensbeschouwing en superdiversiteit).

www.kifkif.be

Kleur Bekennen

Kleur Bekennen is een federaal onderwijsprogramma over wereldburgerschap met informatie en materialen om met jongeren aan de slag te gaan.

www.kleurbekennen.be

3. Activiteiten en workshops voor jongeren

«Rien à faire, rien à perdre»

«Rien à faire, rien à perdre» is een pedagogische tool met getuigenissen van "geradicaliseerde" minderjarige jongeren die zich aansloten bij een extremistische groepering. Naast de filmpjes met de getuigenissen, is er een pedagogisch dossier voorhanden.

www.dgde.cfwb.be/index.php?id=7547

Bounce project

BOUNCE is een geheel van drie vormings- en sensibiliseringsinstrumenten (BOUNCE young, BOUNCE along en BOUNCE up) voor jongeren, ouders en jongerenbegeleiders. BOUNCE beoogt de veerkracht van jongeren ten aanzien van gewelddadige radicalisering te versterken.

www.bounce-resilience-tools.eu/nl

4. Films en documentaires

Reportage "Mijn Jihad", Panorama

Met meer dan 400 zijn ze intussen, jonge Belgische moslims die vertrokken om te gaan vechten in Syrië. Rudi Vranckx gaat in de reportage "Mijn jihad" voor Panorama op zoek te gaan naar het tegenverhaal dat de islamitische gemeenschap probeert te bieden. "Mijn jihad in de klas" is een handig lessenspakket bij de documentaire. Aan de hand van vier korte YouTube-fragmenten uit de reportage kan je een klasgesprek of debat opstarten.

<https://www.canvas.be/video/panorama/2015/mijn-jihad>

<https://www.canvas.be/vranckx-actua/mijn-jihad-in-de-klas>

Vzw Les Grignoux

De vzw Les Grignoux creëert pedagogische dossiers rond films die sociale, historische, politieke of actuele problematieken behandelen. Rond het thema radicalisme en samenleven kunt u de pedagogische dossiers van volgende films bestellen: Timbuktu, Les Chevaux de Dieu, La Route d'Istanbul, Le ciel attendra, La Marche, Tour de France.

www.grignoux.be

Documentairefilm « Les invisibles » (de onzichtbaren)

De vzw VIDEP heeft een documentairefilm geproduceerd over de aanslagen in Brussel en de gevolgen ervan, waarbij het woord gegeven wordt aan verschillende jonge Brusselaars. De dvd en het pedagogisch dossier kunt u bekomen door middel van een aanvraag per mail: [extremismes-violents\(at\)cfwb.be](mailto:extremismes-violents(at)cfwb.be)

Film « Layla M »

Layla M. vertelt het verhaal van een jonge Nederlandse van Marokkaanse afkomst die in de huidige verdeelde samenleving moeite heeft een helder beeld van de toekomst voor zich te zien. Terwijl haar frustraties groeien, groeit haar islamitische geloofsovertuiging. Ze sluit zich aan bij een groep jonge moslims die strijden voor het uitoefenen van hun geloof. Wanneer ze een charismatische jongeman ontmoet, kiest ze ervoor zijn pad te volgen.

<http://www.lesseinhetdonker.be/filmaanbod/463/layla-m>

Reportage : « Molenbeek, génération radicale ? » [« Molenbeek, radicale generatie ? »]

In 52 minuten trachten de regisseurs Chergui Kharroubi en José-Luis Pénafuerte het fenomeen van radicalisering en de impact ervan op de bewoners van Molenbeek te begrijpen.

<http://www.youtube.com/watch?v=qiPznqc2hA8>

Breaking the ISIS Brand

The International Center for the Study of Violent Extremism (ICSVE), onder leiding van Anne Speckhard, heeft interviews afgenomen met 43 deserteurs/returnees, die zich aangesloten hadden bij de Islamitische Staat. Deze filmpjes zijn beschikbaar op Youtube (enkele titels : «The Glorious Cubs of the Caliphate », «A Sex Slave as a Gift for you from Abu Bakr al Baghdadi », «The promise of ad-dawlah to women »). Dit filmproject beoogt de propaganda van de Islamitische Staat online te bestrijden.

<http://www.icsve.org/>

Projet Extreme Dialogue

Extreme Dialogue is een educatief project dat bestaat uit een serie getuigenissen van voormalige extremisten of slachtoffers van extremisme. Het doel van dit project is de weerbaarheid van jongeren ten opzichte van radicalisering en discriminatie te vergroten. De filmpjes zijn beschikbaar in het Engels, Duits, Hongaars en Frans.

<http://extremedialogue.org/fr/>

REFERENTIES EN LEESTIPS

FICHE 1

- AMGHAR, S., *Le Salafisme en Europe, la mouvance polymorphe d'une radicalisation*, dans *Politique étrangère*, 2006/1 (Printemps).
- BENYAICH, B., #Radicalisme #Extremisme #Terrorisme, Ed. Van Halewyck, 2015.
- **Definitie** «radicalisme» Plan Radicalisme van de Federale Overheidsdienst Binnenlandse Zaken https://www.besafe.be/sites/besafe.localhost/files/u18/brochure_radicalisme_nl.pdf
- **Definitie** «gewelddadige radicalisering», Globaal Veiligheid-en Preventieplan van het Brussels Hoofdsteljk Gewest ; bron: Vrije vertaling naar Khosrokhavar, *Radicalisation*, Ed. de la maison des sciences de l'homme, novembre 2014, p 7-8.
- **Definitie** «terrorisme» Artikel 137 van het Strafwetboek, http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&cn=1867060801&table_name=we en de wet houdende regeling van de inlichtingen-en veiligheidsdienst van 30 november 1998: http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&cn=1998113032&table_name=wet
- **Definitie** «deradicalisering» en «desengagement» Collection Radicalisation Awareness Network «Prévenir la radicalisation conduisant au terrorisme et à l'extrémisme violent» (2016), bron : HOGHAR, J., *Deradicalization or Disengagement? A Process in Need of Clarity and a Counterterrorism Initiative in Need of Evaluation*, Perspectives on Terrorisme, Vol. 2, 2009, <http://www.terrorismanalysts.com/pt/index.php/pot/article/view/32/html>
- Fédération Wallonie-Bruxelles, Démocratie ou barbarie <http://www.democratieoubarbarie.cfwb.be>
- Center for the prevention of radicalization leading to violence (CPRLV) : www.info-radical.org

FICHE 2

- MOGAHED, D., *The Battle for Hearts and Minds : Moderate vs. Extremist Views in the Muslim World*, Gallup World Poll, Princeton, NJ, 2006.
- RISSOAN, J.-P., *Traditionalisme et Révolution, Les Poussées d'Extrémisme des Origines à nos Jours*, Vol. 1 & 2, Lyon, Ed. Aléas, 2007.
- WINTROBE, R., *Rational Extremism: The Political Economy of Radicalism*, Cambridge University Press, 2006.
- **Definitie** «extremisme» de wet houdende regeling van de inlichtingen-en veiligheidsdienst van 30 november 1998. http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&cn=1998113032&table_name=wet

FICHE 3

- LAMGHARI, Y., *Jeunes : comment ils se radicalisent*, dans *Politique*, N°89, Mars-Avril 2015.
- COOLSAET, R., *All Radicalization is local. The Genesis and Drawbacks of an elusive concept*, Egmont Paper 84, June 2016, <http://egmontinstitute.be/wp-content/uploads/2016/05/ep84.pdf>
- *Radicalisme: conséquence d'une fracture ?* Comprendre et agir , Rapport final du groupe de travail du CEPSS (centre d'études du CdH), juin 2015.
- *L'engagement des femmes dans la radicalisation violente*, CPMRV de Montréal, https://www.csf.gouv.qc.ca/wp-content/uploads/radicalisation_resume_francais.pdf
- NOOR S., *Vrouwelijke ISIS gangers : Waarom gaan ze ?*, Kennisplatform Integratie en Samenleving, 2016
- *L'engagement de jeunes Belges dans des groupes jihadistes combattants*, CNAPD, 2016, <http://www.cnapd.be/wp-content/uploads/2016/10/brochure-Syrie-2-vdweb.pdf>

FICHE 4

- BRION, F. & PAUWELS L., (dir.), *Erklaren en begrijpen van de rol van blootstelling aan nieuwe sociale media en geweld-dadig extremisme. Een geïntegreerde kwalitatieve en kwantitatieve benadering*, Federaal Wetenschapsbeleid (Belspo), Gent, Academia Press, 2014,
http://www.belspo.be/belspo/fedra/TA/synTA043_nl.pdf
- DOOSJE, B., FEDDES, A., NICKOLSON, L., *Triggerfactoren in het Radicaliseringsproces*, Expertise-unit Sociale Stabiliteit, Universiteit van Amsterdam, september 2015.
- LAMGHARI, Y., *Radicalisation violente: Analyses et balises pour le travailleur social*, in L'Observatoire, N°86, 2015.
- LEISTEDT, S., *Aspects comportementaux du terrorisme: BrainWashing et radicalisation*, in *Annales*.
- *Fédération Wallonie-Bruxelles, Démocratie ou barbarie* <http://www.democratieoubarbarie.cfwb.be>
- « Staircase to Terrorisme of Moghaddam ». Dit schema is gebaseerd op bestaande modellen van radicalisering (bv. Borum, 2011; Precht, 2011; Sageman, 2004; Schmid, 2013; Silber & Bhatt, 2007, Wiktorowicz, 2004 en de «Staircase to Terrorisme» van Moghaddam, 2005).

FICHE 5

- Centrum voor Preventie van de Radicalisering die kan leiden tot Geweld (Montreal). www.info-radical.org

FICHE 6

- BEARMAN, P., BIANQUIS, Th., BOSWORTH, C. E., VAN DONZEL, E., HEINRICHS, W. P., *Encyclopaedia of Islam (3rd edition)*, Leiden, Ed. Brill, 2007,
<http://www.brill.com/publications/online-resources/encyclopaedia-islam-online>
- BEN HADDOU, K., *Is dit nu de islam ?*, Borgerhoff & Lamberigts, 2016.
- BENZINE R., *Les nouveaux penseurs de l'islam*, Paris, Albin Michel, coll. « L'islam des Lumières », 2004.
- BENZINE R. Et SMAILI I., *Finally il y a quoi dans le Coran ? Dialogue pédagogique autour du texte sacré*, La Boîte À Pandore, 2017.
- MERVIN, S., *Histoire de l'islam. Fondements et doctrines*, Paris, Ed. Flammarion, 2000.
- SOURDEL, D. & SOURDEL-THOMINE, J., *Vocabulaire de l'islam*, Paris, Presses Universitaires de France, coll. « Que sais-je ? », N°3653, 2013.

FICHE 7

- ACHAIBI, M., *Alles kan beter... De georganiseerde islam en de aanpak van radicalisering* », p. 197-216 in
- LOOBUYCK, P., *De lokroep van IS. Syriëstrijders en (de)radicalisering*, Kalmthout, Pelckmans, 2015.
- BOUSETTA, H. (ULg) & MARECHAL, B. (UCL), *L'islam et les Musulmans en Belgique. Enjeux locaux et cadres de réflexion globaux*, Publication de la Fondation Roi Baudouin,
http://ot-ds.sipr.ucl.ac.be/cps/ucl/doc/cismoc/documents/Rapport_Bousetta_Marechal_final.pdf
- DASSETTO, F., *Réseaux et construction de l'islam européen*, pp. 39-52 in DUJARDIN, V. et TILLY, P. (dir.), *Hommes et réseaux : Belgique, Europe, Outre-Mers*, Bruxelles, Ed. Peter Lang, 2013.
- LAMGHARI, Y., *Peut-on parler de communauté musulmane en Belgique?*, Revue CBAI, 2014,
<http://www.cbai.be/revuearticle/1210/>.
- TORREKENS, C. & ILKE, A., (dir.), *Belgo-Marocains, Belgo-Turcs, (auto)portrait de nos concitoyens*, Ed. de la Fondation Roi Baudouin, 2015.
- BENYAICH B., *Islam en radicalisme bij Marokkanen in Brussel*, Kessel-Lo, Van Halewyck, 2013.

FICHE 8

- BURGAT, F., *Comprendre l'islam politique: une trajectoire de recherche sur l'altérité islamiste*, 1973-2016, Paris, Ed. La Découverte, 2016.
- EL DIFRAOUI, A., *Le Djihadisme*, Paris, Presses Universitaires de France, Coll. «Que sais-je?», 2016.
- FILIU, J.-P., *Les Neuf Vies d'Al-Qaïda*, Paris, Ed. Fayard, 2009.
- KEPEL, G., *Jihad. Expansion et Déclin de l'Islamisme*, Paris, Ed. Gallimard, coll. « Folio actuel », 2003.
- ROUGIER, B., *Le Jihad au Quotidien*, Paris, Presses Universitaires de France, Collection Proche-Orient, 2004.
- ROY, O., *La Laïcité face à l'Islam*, Paris, Ed. Fayard/Pluriel, 2013.

VERKLARENDE WOORDENLIJST

- BEARMAN, P., BIANQUIS, Th., BOSWORTH, C. E., VAN DONZEL, E., HEINRICHS, W. P., *Encyclopaedia of Islam* (3rd edition), Leiden, Ed. Brill, 2007,
<http://www.brill.com/publications/online-resources/encyclopaedia-islam-online>.
- GRESH, A. & RAMADAN, T., *L'Islam en Questions*, Paris, Ed. Actes Sud, Coll. Babel, 2002.
- MERVIN, S., *Histoire de l'islam. Fondements et doctrines*. Paris, Ed. Flammarion, 2000.
- SOURDEL, D. & SOURDEL-THOMINE, J., *Vocabulaire de l'islam*, Paris, Presses Universitaires de France, coll. « Que sais-je ? », N°3653, 2013.
- LOOBUYCK, P. (red.), *De lokroep van IS. Syriëstrijders en (de)radicalisering*, Kalmthout, Pelckmans, 2015.
- **Definitie** « Polarisering » COT, 2008. « Polarisering en radicalisering: een integrale preventieve aanpak », onderzoek in opdracht van Algemene Directie Veiligheid en Preventie FOD Binnenlandse Zaken, januari 2011
https://www.kennisplein.be/Documents/Eindrapport%20%27Polarisering%20en%20radicalisering_een%20integrale%20preventieve%20aanpak%27%20.pdf

U kunt de Preventiedienst van Anderlecht

steeds contacteren voor inlichtingen
of bijkomende informatie.

Preventiedienst Anderlecht

Kapelaanstraat 2
1070 Anderlecht

02/526 11 70

preventionrad@anderlecht.brussels

www.anderlecht.be/nl/preventie-radicalisering

REDACTIE:

Marjon Goetinck

Projectverantwoordelijke Preventie van gewelddadige radicalisering
en polarisering van de Preventiedienst

Didier Leroy

Onderzoeker aan de Koninklijke Militaire School en aan de ULB en
expert in de politieke islam en het jihadisme

DANKWOORD:

Mustapha Akouz

Schepen van Preventie en Samenlevingsopbouw
van de Gemeente Anderlecht

Véronique Bayet

Sociaal Werker Preventie van gewelddadige radicalisering
en polarisering van de Preventiedienst

Nadia Hennau

Coördinatrice Cel Evaluatie
en Ontwikkeling van de Preventiedienst

Katrien Ruysen

Preventieambtenaar van de Preventiedienst

Vital Marage

Projectverantwoordelijke Interculturaliteit
en nieuwkomers van de Preventiedienst

Toria Ficette

Gewestelijke Coördinatrice Polarisatie-radicalisering

Gauvain De Ryck

Opvoeder bij AMO Sésame

Dit thematisch dossier kwam mede tot stand dankzij de financiële steun van het FOD Binnenlandse Zaken in het kader van het eenmalig impulsbeleid rond
pilotprojecten voor beheersing van gewelddadige radicalisering en de strijd tegen het radicalisme.

Een initiatief van Mustapha Akouz, Schepen van Preventie, met de steun van de Burgemeester Eric Tomas en het Schepencollege van Anderlecht.

VU: MARCEL VERMEULEN - RAADSPLEIN 1 - 1070 ANDERLECHT

